

LJUBLJANSKI ZVON

• 12 •

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

1919
LETNIK 39
ŠTEVILKA

7

Vsebina julijevega zvezka.

1. Stano Kosovel: <i>Iz zrcal</i>	385
2. Dr. Ivan Tavčar: <i>Visoška kronika</i> . (Dalje prihodnjič.)	386
3. Ivan Albreht: <i>Žalost</i>	395
4. Dr. G. Čremošnik: <i>Svetozar Čorovič</i>	396
5. Giosuè Carducci — Janko Samec: <i>Iz zbirke: „Levia Gravia“ IX.</i> <i>Ob ženitvi spomladi</i>	407
6. Igo Gruden: <i>Soneti</i>	408
7. Franjo Roš: <i>Sanjam</i>	410
8. Anton Funtek: <i>Za hčer</i> . (Konec.)	411
9. Ivan Albreht: <i>Mati moli</i>	419
10. Anton Loboda: <i>Moderna politična načela in naši obmejni spori</i> . (Konec.)	420
11. Milan Pugalj: <i>Prebujenje</i> . (Konec, prihodnjič.)	425
12. Avgust Žigon: <i>Prispevek k petdesetletnici</i> . (Dalje prihodnjič.)	431
13. Igo Gruden: <i>Uspavanka</i>	437
14. Listek	438
J. A. G.: <i>Jurčič, Josip</i> . — Dr. Fr. Ramovš: <i>Monimenta Sclavenica</i> . <i>Dr. R. Nachtigall, Južnoslovansko - italijansko sporno uprašanje</i> . J. A. G.: <i>Ivan Grafenauer: Kratka zgodovina slovenskega slovstva</i> . D. A.: <i>Prevodi na francoščino</i> . — M. K.: <i>Erjavec, Fran.</i> — J. K.: <i>Heine, Heinrich</i> . — <i>Naši prevodi</i> .	
15. Nove knjige	448

Listnica upravnštva. Ker so se vnovič podražili tisk, papir in uprava, smo prisiljeni zvišati naročnino za Ljubljanski Zvon za celo leto na 36 K. Prosimo vse naročnike, da po priloženi položnici naročnino čimpreje doplačajo.

Upravnštvo Ljub. Zvona.

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 36 K, za pol leta 18 K, za četrt leta 9 K, za vse inozemstvo po 41 K na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 4 K. =====

Novi naročniki dobijo lahko še vse dosedanje letošnje številke.

Odgovorni urednik: Oton Župančič. — Sourednik: Milan Pugalj.

(Začasni urednik: Dr. Joža Glonar.)

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravnštvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Lastnina in založba „Tiskovne zadruga“ z. z. o. z. v Ljubljani.

Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Stano Kosovel:

Iz zrcal.

Vreme čemerno —
misli gredó nazaj
v zlati moj rojstni kraj.

Žarke bogate
solnce zdaj lije vanj:
stkan iz detinskih sanj

zdi se mi bajka,
s šalom ogrnjena, rójena v dnù noči,
ko svet ne bdi. —

Tam so vrtovi,
cvetje visi od vej.
Ah, ni v deželi tej

nade in vade
— vánjo se rdeča nit groze ne vkrade —
rastel sem kakor nikoli poslej . . .

Tam so domovi,
— ceste po sredi kot cvetje na gredi —
tam so zvonovi,
— glasne njih želje kot ure nedelje —
tam so vrhovi,
— njih hrepenenja kot steze življenja —
tam spi spomin,
ki se iz moje preteklosti vije
pesmi enak, ki nikdar ne izlije
svoje lepote iz stolpovih lin.

*Čestita bi morda bil - a razumi ga : kdor q
v tovo, 22/*

Dr. Ivan Tavčar:

Visoška kronika.

Svoji ženi Frančiški, sedanji Visošci, poklanja Emil Leon.

1695.

(Dalje.)

VIII.

Prihajala je pomlad in me spominjala na očetove ukaze.

Na gradu sem opravil vse in gosposka je pripoznala, da sem lastnik in gospodar visoških dveh gruntov. Plačati sem moral cele koše denarja: plačal sem urbarščino, umrlino, tedenske vinarje, deseti in dvajseti vinar in bogve kaj še vse; samo zraka, ki ga diham, mi niso obdačili! Pač res, v starih časih se je živel ceneje ko danes, ko mi je še celo prvi hlapec svojo letnino desetih nemških goldinarjev povišal za cela dva nemška goldinarja; in pri tem sem mu moral obljubiti še ene prtene hlače, kar tudi ni malenkost! Težki so dnevi za gospodarja!

Naznanilo se mi je, kar je bilo zapisano v testamentu. Zapisano pa je bilo na prvem mestu, da naj ne postavim v stran obljud ob očetovi smrtni postelji.

Brat je dobil petnajststo domačih goldinarjev in da bodi preskrbljen z vsako potrebščino, dokler dela pri hiši. Le sreča, da sem imel v hiši še švedsko vojno blagajno! Ta me je izvlekla iz vode, ker bi bil drugače gotovo utonil.

Sv. Florjana dan po jedi sem govoril z bratom ter mu povedal, da mi je izpolniti očetovo voljo in da se moram vsled tega podati na dolgo pot v nemške dežele. Prigovarjal sem mu, da naj bo pameten pri gospodarstvu in da naj se ne podaja na lahkomišelna pota, kar sem moral dosedaj časih opaziti; predvsem pa da naj bo pokoren sosedu, ki bo v moji odsotnosti nadzoroval visoško gospodarstvo.

Ta sosed je bil Jakob Debeljak, jako spoštovan mož in zelo izkušen kmetovalec. Imel je posestvo tik naš, in po pravici ga je vse spoštovalo, ker je bil že dolgo vrsto let ključar pri Sv. Volniku.

Kadar je gospod grajski glavar prijezdil, da bi pregledal in potrdil cerkvene račune, so vselej poklicali tudi Jakoba Debeljaka;

in duhovni oče ga je povabil na kosilo v poljansko župnišče, da je sedel pri eni mizi s tako visokim gospodom, kot je gospod grajski glavar! Te časti je bil mož vreden, ker je bil na vse strani pošten in pravičen.

Z veliko prijaznostjo je sosed Jakob prevzel posle, za katere sem ga prosil. Takoj pa zapišem, da jih je opravljal vestno, dokler se nisem vrnil iz nemških dežel. In naj še pristavim, da mu je brat Jurij izkazoval pokorščino, tako da v moji odsotnosti gospodarstvo ni trpelo škode.

Sv. Florjana dan sta stala na našem dvorišču dva osedlana, močna konja. Na enega smo naložili moke, kaše, nekaj hlebov kruha, pa tudi različnega orodja, ker se na taki poti rado pripeti, da moraš tu in tam prenočiti na samoti, kjer ješ samo to, kar si skuhal sam. S hlapcem sva bila oborožena kakor vojaka, da bi naju ne mogli ugnati razbojniki, ki po goščavi radi preže na popotnike. Sam sem sedel v sedlo, hlapec pa je vodil otovorjenega konja.

Proti večeru sva prišla v mesto, da tam prenočiva, ker se je moralo v Loki opraviti še to in ono.

Ustavil sem se, kakor vselej, pri Wohlghemuetu. Ali poznal se je razloček! Če sem prišel prej, ko še nisem bil gospodar, sem moral sam spraviti žival v hlev in gledati, da je dobila kaj zobjanja. Sedaj pa, ko je cela Loka vedela, da sem gospodar na Visokem, se je prikazal, komaj da sem v prostorni veži zlezal s konja, sam oštir Wohlghemuet in zavpil proti kuhinji: „Visočan je tu — glej, da mu kaj dobrega pripraviš, gospodinja!“ In ni odnehal prej, da sta bila spravljena oba konja in da je bil tovor rahlo in previdno prenešen v gorenje nadstropje, kjer se mi je odkazala spalnica. Ko sem nato hotel stopiti spodaj v pivnico, v prostore, odkazane kmetom, se je Wohlghemuet temu protivil: „Pojdi, pojdi, z mano greš v prostore za boljše ljudi! Čemu sem pa zidal novo hišo?“

Res je bil Kašper Wohlghemuet, ko je leta 1660. pogorela skoraj vsa Loka, na pogorišču postavil novo, gosposko hišo, kakor jih še celo v Ljubljani ni mnogo! Zgoraj na prostorni veži je bila pripravljena dolga in široka miza, h kateri so na večer prihajali loški gospodje, da so pili vino in tisto zoprno pijačo, ki se je pred nekaj leti pritepla k nam iz nemške dežele. Tu sem ni smel prihajati vsakdo, smeli so prihajati le tisti, ki so v Loki kaj šteli, kar se nam ni videlo čudno, ker je tu in tam prišel v to

Na dan
sv. Flor
jana o
potujen
v nemš
dežele
1691.

1660

N. T.

družbo še celo gospod grajski glavar. Ni tudi čudno, da mi je srce nekaj tolklo, ko sem tisti večer stopal za oštirjem.

Pri mizi je že sedelo nekaj loških gospodov. Bil je tu grajski protipisar, grajski žitničar, mestni pisar, mestni pek in še nekaj meni neznanih meščanov. Sedeli so v dimu in imeli prav slabo razsvetljavo. Pa sem vendar takoj opazil, da družba ni pri dobri volji in da se gospodje kisló drže. Vedel sem tudi, zakaj.

K mizi je bil namreč prisedel Primož Bergant, ki je imel znano svojo pretepaško gostilno v Oslovski ulici, kjer so obstajali tovorni hlapci in kjer je imel hlev za tovarne konje in tovarne osličé. Proti večeru je bil Primož že navadno pijan. Takrat je prav rad smuknil v tujo gostilno, bodisi iz radovednosti, bodisi da mu doma žena ni dovoljevala več pijače. Rad je silil v bolj gosposke družbe. In tako je prišel tudi danes k mizi na zgornji veži Wohlghemuetove pivnice. Vrinil se je med gospodo, golorok in siten.

Ko je naju Bergantov oče zagledal, je veselo izpregovoril:

„Ej, Kašper, kje pa tičiš, vraga! Dolgo že vpijem, pa te le ni! Zatorej prinesi merico nemškega olja. Imam pravo poželjenje po njem!“

„Kdo te je klical,“ se je zajezil Kašper, „in kdo te je najel, da nadleguješ gospode?“

„Kakšne gospode?“ je odgovoril Bergant zaničljivo. „Takih gospodov ti na Lebniku, če hočeš, nagram na koše! Kali od teh živiš? Mi ti izpijemo tvoje kisló víno, kolikor ga ne popiješ sam, in še za dragó denar! — Torej prinesi!“

V tistem hipu ga je Wohlghemuet že tiščal za vrat ter ga tiral proti stopnjicam. Tam ga je pahnil od sebe, da se je Primož lovil ob steni.

„Kakor češ — za svoj denar dobim povsod pijače in boljše od tvoje! Ti in tvoji gospodje v mojih očeh še tistega ne dosežete, kar puščajo konji in osli po cestah!“

V srdú je odšel.

Gospodje so bili nevoljni in oglasil se je žitničar Triller:

„Če boš take ljudi puščal sem gori, boš kmalu sam sedel pri ti mizi!“

Grajski protipisar Janez Avguštin Schwinger pa je dodal:

„Kaj bi bilo, ko bi bil danes gospod baron med nami!“

Oštir jih je tolažil, da bode v prihodnje bolj pazil, da ne pride v gornje prostore nikdo, ki bi gospodom ne bil všeč. Dodal je: „Tukaj pa imam znanca, katerega gotovo ne boste odpravili: veliko posestvo ima in Polikarp, njegov oče, ki je časih že pil pri ti mizi, je naložil veliko denarja v švedskih vojskah.“

Radi so me sprejeli, posebno mestni pek, ki je upal, da bo ceno kupoval od mene pšenico. Drugi zopet so me gledali bolj od strani; ali imovitega človeka ne mečejo nikjer na cesto, če se spodobno vede. Vendar pa govornica ni hotela prav teči, ker je gospodi še tičal v kosteh pijani Bergant in ker jih je moja oseba vendarle nekaj motila, ko dosedaj še nismo bili znani.

Govorilo se je o mestni žitnici in o tem, koliko je bilo žita v nji. Glede cene je pek ugovarjal, da je previsoka. Tako se je vlekla govornica naprej, počasi in zaspano, dokler nismo začeli na stopnjicah težkih korakov.

„Frueberger prihaja in slabe volje bo, ker se je zopet enkrat brez uspeha plazil okrog deželnega glavarja Volka Engelbrehta!“ — tako je izpregovoril gospod protipisar.

Gospod Frueberger, zlatar in srebrinar v Škofji Loki, je imel tiste dni največ premoženja v mestu. Bil je večkrat mestni sodnik, in ker se je postavljaj za pravice meščanstva, pri grajskih glavarjih ni bil priljubljen. Na te svoje zasluge je bil silno ponosen, in ko mu je cesar Leopoldus podelil plemstvo, se mu je v glavi zmedlo, da je postal ošaben bolj kot so ošabni naši graščaki.

Pri njegovem vstopu smo se vsi dvignili s stolov in gospod grajski protipisar je staremu gospodu imenoval tudi mene, za kar se pa ta ni zmenil. Sedel je na stol, ki je bil zanj pripravljen, in na katerega ni upal sesti kdo drugi, dvignil nekoliko svojo lasuljo in si obrisal plešo, ker so ga bile stopnjice spravile v pot. Nato si je nasul tobaka v nos, si dal prinesiti nemške pijače ter se najprej z Wohlgemuetom prepiral, da mu je natočil premalo. Nato je pil, se glasno oddahnil in zaklical: „Danes ste pa zgodaj prišli!“

Z velikim spoštovanjem je vprašal grajski protipisar:

„Kakor vidim, Vaša plemenitost, ste se zdravi vrnili iz Ljubljane?“

Zamrmral je: „Ti Turjačani bi vse radi sami požrli!“

Iz tega smo sklepali, da je zopet brez uspeha moledoval okrog Volka Engelbrehta, da bi ga vpisal v knjigo kranjskih deželanov.

Veliko ošabno gospod Fruebergerj tiste d zlatarj in srebrinar v Lok

„Koliko je deželanov,“ se je hlinil pek, „ki imajo dosti manj zaslug, kot jih imaš ti!“ — Svoj čas sta bila oba obrtnika — kar je postal plemenit, Frueberger ni prijel več za delo —, zatorej sta se tikala, a zlatarju to ni bilo posebno všeč.

„Ne govorimo o tem!“ je mrzlo izpregovoril. „Hvalil me je Leopoldus — malo mi je mar, če me ne hvali ta Volk Engelbreht!“

A pek ni odnehal:

„Le zadovoljen bodi, saj imaš sina, ki ti opravlja obrt, da si lahko vesel!“

Gospod Frueberger se je jezno obrnil ter izpregovoril:

„Pustimo to govoricu! — Imate kaj novic, gospod protipisar?“

„Dosti novic!“ se je odrezal ta in izvlekel iz žepa debelo pismo ter je položil pred sé na mizo. „Po Ogrskem sekamo Turkom glave, da imamo veselje in da ima veselje tudi dobri naš Leopoldus. Tu mi piše prijatelj Markovič iz Ljubljane dolgo pismo in v tem pismu mi naznanja, da je bilo naše ogrsko glavno mesto v največji nevarnosti, da so ga Turki skoraj zopet zavzeli.“

„Ni mogoče!“ se je začudil Frueberger.

Protipisar je čital iz pisma:

„V naši trdnjavi je živel tudi nek lajtnant, Fink von Finkenstein z imenom. Bil je doma s Pruskega in živel z dvema mladima Turkinjama, in sicer tako, kakor živi Turek s svojimi ženami.“

„Grdoba, grdoba!“ se je jezil Frueberger.

In ta Fink von Finkenstein se je prodal turškemu paši za dvatisoč cekinov ter je hotel Turke spustiti v mesto, kjer je ozidje najslabše.“

„O, ti svinja ti!“ se je togotil plemenitaš.

Protipisar:

„Paša je bil vesel, da je kar od zemlje skakal. Takrat je bil v turškem vjetništvu naš polkovnik Pisterecki, katerega so ravno v tistih dneh zamenjali z nekim turškim generalom. Temu je prišlo vse na uho, in komaj se je vrnil v našo trdnjavo, je vse naznanil njenemu zapovedniku, gospodu generalu Becku, ki je takoj dal zapreti izdajalca Finka von Finkensteina. Ta je vse priznal, padel na kolena in prosil za svoje življenje, jokajoč: ‚Kaj je Vaši ekscelenci za malo pest krvi!‘“

Frueberger se je zopet jezil: „To je plemenitaš! Hvala Bogu, da je bil Prus in da ni pripadal med nas, domače plemenitaše!“

Protipisar je čital:

„Pa mu jokanje ni nič pomagalo. Vojna sodnija je judicirala, da je kriv in da se mu bo v dobro zaslužen kazni, drugim pa v gnusobo in eksemplu odbila glava, truplo razsekalo na četrti in vsaka četrt v posebni ulici razobesila. Še dalje se je judiciralo, da se Finku von Finkensteinu iztrga srce ter se mu ž njim tolče okrog gobca — vse to v imenu pravice. Tako se je sodilo v Budi dne 8. aprila 1687, kar se je potem 9. aprila vse do pike tudi izpeljalo nad hudodelnikom. „Mi pa,“ je pristavil protipisar, „smo izvedeli to šele sedaj, ker preteče vselej nekaj let, predno pridele kaka imenitna reč do naše beraške Loke!“

„Nič ne dé,“ se je zaveselil plemenitaš, „samo da se izvé! V drugem pa že moram povedati, da mi je taka pravica po mislih. Koliko bi dal, da bi bil mogel gledati, kako so ga sekali in rezali, kakor se mu je spodobilo. Sicer je pa res škoda, da prihajajo take lepe novice tako pozno k nam!“

„Vojaštvo,“ ga je miril protipisar, „ne naznanja rado takih izdajstev, zato je jih izvemo šele po letih.“

„Škoda, škoda!“ je gonil plemeniti zlatar. „Ljudem je treba pokazati, da imamo pravico, ki se preprositi ne da! Kam pridemo, če bo našim generalom vsejedno, se li preljuje pest krvi več ali manj? — In sedaj, kaj pravite Vi, mojster Remp?“

Tu se je obrnil k mlademu možu, ki dosedaj še ni bil izpregovoril besede. Nekako zasé je sedel na svojem mestu ter zrl zamišljeno pred sé. Le tu in tam je nekoliko pil iz svoje čaše. Dobro sem ga poznal, ker nam je bil naslikal lepo podobo sv. Magdalene pod Gospodovim križem na Volniku, in pa še lepšo smrt sv. Štefana pri desnem stranskem oltarju v poljanski cerkvi Sv. Martina. Ti dve podobi sta bili faranom prav zelo všeč in tudi predragi nista bili. Pisal se je za Janeza Jurija Rempa.

„No, mojster Remp,“ je govoril Frueberger, „kaj pravite Vi? Morda pa le napraviva zdaj malo kupčijo, katera se nama dosedaj še ni posrečila, dasiravno sva o nji že veliko govorila. Kaj bi Vi rekli k mali, pa ne predragi podobici, na kateri bi se videl Fink von Finkenstein, kako je z odbito glavo ležal na tleh in kako mu je rabelj s srcem klestil po gobcu? Maestro, koliko bi hoteli imeti za tako podobo — recimo podobico?“

Gospod Remp je takoj odgovoril:

„Za odbito glavo, za iztrgano srce in morda še za par škafov krvi — čakajte no, koliko bi hoteli Vi plačati?“

Fink von
Finken-
stein
razsekar
1687

Scika
~ Polji

„Nekaj bi že plačal,“ je odgovoril zlatar, o katerem se je vedelo, da je skopuh, „preveč pa ne. Časi so slabi in za denar je trda.“

„No, vidite,“ se je šalil slikar, „se že tresete za denar, kakor je Vaša navada! Morda napraviva kaj cenejšega? Kaj bi rekli k mesnici, kjer pobija mesar velikega vola? Če bi Vam zadoščala vol in sekira, od mesarja pa samo roka, ki sekiro vihti, bi bilo to dosti cenejše, gospod deželan!“

Beseda „deželan“ je zlatarja spekla. Vzel jo je v zamero ter vprašal:

„Vi se morda hočete šaliti, maestro Remp? Ali šala nasproti takemu možu, kakor sem jaz, nikakor ni na mestu. Ali ni tako, gospodje?“ Pogledal je po vrsti svoje prijatelje, ki so zamolklo pritrjevali: „Da, da!“

Gospod Remp je vstal.

„Kaj mi je za vašo sodbo, kaj mi je na vaši Škofji Loki? Pri Sv. Volniku sem potegnil denar za svojo podobo in za Selce bodeta dve ravnokar gotovi, potem sem pa prihranil in nastrgal skupaj, da lahko odrinem v Italijo, kjer vedno solnce sije, ali pa v Flandrijo, kamor me vlečejo dela nebeških mojstrov!“

Ni spoštoval starosti in tudi plemstvu ni dajal tiste časti, katera mu gre, ali vendar mi je bil mojster Janez Jurij Remp pri tisti priliki všeč! Ko je odšel, so zabavljali ostali za njim, kakor vrabci, če jih preženeš z enega grma v drugega. Gospod Frueberger pa je očitno iskal koga, nad katerim bi znosil svojo slabo voljo. Izbral si je mene ter se delal, kakor bi me bil šele sedaj opazil. Zaiskrilo se mu je v očesu, ko me je po nemški plemenitaški navadi vprašal:

„Kdo pa je on?“

V meni se je prebudila ošabnost, ker bi ne pisal resnice, če bi zapisal, da nismo v dolini ošabni in visoki.

Nestrpn je ponovil: „Še enkrat vprašam: kdo pa je on?“

Molčal sem še vedno in se vedel, kakor da bi beseda ne veljala meni. Ko pa je starec tretjič ponovil svoje prašanje, je v meni vse zakipelo in končno prekipelo. Odgovoril sem:

„Kdo je on? Pri nas se pripoveduje, da je prišel nekdanj bos in raztrgan v Škofjo Loko in da je bil hvaležen za kos kruha, če ga je dobil. Nato je navsezadnje kelihe in monštrance zlatil in pritiskal ljudi tako, da je od cesarja kupil gosposki stan. Pri nas pa se tudi pripoveduje, da stare hlače niso nove in naj se nanje prišije še tako široka nova krpa. To je on!“

Srce se mi je ohladilo, ko sem tako izlil svojo jezo nad ošabnim starim možem. Pa je prišel dan, ko sem se bridko kesal, da pri ti priliki nisem krotil samega sebe, kakor je dolžnost vernemu kristjanu!

Gospodu Fruebergerju je kri zalila obraz in začel je kričati na vse pretege: „Kašper! Kašper!“ Lasulja mu je zlezla z glave in ko je nerodno odpiral tobakiro, se je tobak vsul po mizi.

Pritekel je gostilničar in temu je zlatar zaukazal, da naj pokliče hlapce, da potegnejo mene, neumnega in neotesanega kmeta, od mize.

Wohlgemuet je odločno odgovoril:

„Tega ne morem storiti, tega ne bom storil! Izidor Khallan je moj sorodnik, je moj prijatelj, vaša plemenitost!“

Dostavil je še:

„Kar sné, kar izpije, pošteno plača!“

Zlatar je tulil: „Gremo pa mi!“

In res je odšel hude volje. Z njim so odšli ostali.

Žitničar in grajski pisar sta se posebno čemerno držala. Žitničar je dejal: „Wohlgemuet, pri vas je vsak večer manj prijetno!“

In zlatar je ošabno dostavil:

„Ni treba, da bi samo sem prihajali!“, nakar je še grajski pisar spregovoril: „Res ni treba!“

Ko so odšli, sem skesano pripomnil:

„Veliko škode sem ti napravil — ne bo jih več.“

„E, kaj,“ je odgovoril Wohlgemuet, „ti gospodje mi segajo dostikrat do grla: usta vedno polna, mošnje pa prazne, da največkrat ni solda v njih! Ko bi ti videl mojo preroško pratiko, pa bi opazil, da so skoraj vsi v nji zapisani — od žitničarja pa do mestnega pisarja. Lačne kure so, ki gledajo za vsakim zrnom. Naj gredo, če že hočejo!“

Spodaj je potem privlekel od nekod umazano staro pratiko. Od lista do lista mi je razkazoval dolžnike. Še celo zlatar se je nahajal na ti in oni strani in vselej je preteklo nekaj mesecev, da je prišla pripomba: paar pezalt!

„Naj gredo, če že hočejo,“ je ponavljal oštir, „ker se moraš preklicano napenjati, da iztisneš par liber iz te lačne gospode!“

Drugo jutro — bil je dan sv. Monike — sem zmenjal nekaj zlata v nemško veljavo. Mladi zlatar Frueberger mi je spisal pismo, s katerim me je priporočil svojemu stricu, ki je imel menjalnico v nemškem Passauu.

Na gradu mi je protipisar napisal listino, v kateri se je reklo, da sem pošten kmetovalec in podložnik svetlega gospoda škofa v Freysingenu, da se nahajam na pravični poti in da naj se mi na ti poti ne delajo ovire.

Nato sem odjahal s svojim hlapcem.

Ko sem onstran mesta, kjer so ravno zidali kapucini iz Kranja svoj samostan, naletel na mladega prošta od Sv. Jakoba, sem mu izročil v namene novega samostana deset renskih goldinarjev, da bi opravili pobožni očetje kapucini svete maše, da bi se dobro in srečno dognalo vse, za kar sem se nahajal na potovanju v nemške dežele.

Z božjo pomočjo sem dospel v Solnograd in tudi v Passau. Tam sem izvedel, kje leži Eyrishouen in katero posestvo je bilo nekdanj Jošta Schwarzkoblerja. Izvedel sem, da deklica še vedno služi pri poštenih in bogoljubnih ljudeh, ki pa so imeli kopo svojih lastnih otrok, tako da bi ne bili žalostni, če bi šla Agata od njih.

Deklica ni vedela, da ji je umrla stara mati, ker je ta ostajala dostikrat mesece in mesece od doma. Jokala je, ko sem ji pripovedoval o njeni smrti. Tudi družino, pri kateri je Agata služila, je smrt stare Pasaverice hudo presunila, in sicer zato, ker jim je deklica sedaj obtičala na rami in je odpadla še tista mala podpora, katero je ranjka prinašala k hiši.

Nato sem deklici povedal, da je stara mati umrla pri nas in da sta bila z mojim očetom, ki je sedaj že tudi mrtev, prav dobra znanca. In ko sem Agati povedal, da sta stara mati in oče želela, da bi prišla k nam, se ni prav nič obotavljala. Tudi družina ji ni odgovarjala; nasprotno, videti je bilo, da ji je padel kamen od srca.

Nekaj dni sem še ostal v Eyrishounu, da sem dobil krstni list, ki je pričal, da je bila Agata Schwarzkobler zakonska hči očeta Janeza in matere Neže in da je bila po predpisih svete katoliške cerkve krščena na ime svetnice Agate in svetnice Eme. Nikakor nisem hotel, da bi se bila po dolini, ko sem se vrnil na Visoko, širila kaka govorica, da deklica niti naše vere ni. Tako pa sem imel pri hiši veljavno listino, s katero sem vsak čas lahko pobil hudobne jezike, če bi bili trosili kaj hudobnega.

Kako smo potovali proti domu, kaj smo doživeli in kako se nam je godilo, tega ne bom popisal. Dobro se nam je godilo in očitno je bila božja roka nad nami. Gotovo nam je pomagala molitev kranjskih kapucinov!

Zapišem naj še to, da smo se v dolino vračali ravno na dan sv. Filipa in Damjana in da je bila tisti dan Gospodova nedelja. Moje potovanje potemtakem ni bilo tako dolgo, kakor sem pričakoval takrat, ko sem odjezdil z Visokega.

Kjer smo jahali mimo hiš, so dekleta, katera so sedela pred temi hišami, vstajala, ko so me spoznala in ko so opazila, da je na konju za mano sedela mlada ženska, kar v naših krajih ni bilo v navadi. Tudi na visoškem dvorišču, ko sem prijezdil tja, se je zbrala družina, in brat Jurij se ni malo začudil, ko je moral najprej pomagati mladi deklici, da je mogla s sedla na tla.

Agata ni veliko prinesla s sabo: culico cunj — kakor pravimo pri nas — rdeča lica in dobro voljo, pomagati pri delu.

Moja duša pa je bila odrešena od velikega bremena, ko sem imel pod svojo streho mlado deklico in ko se je tako izpolnila želja, katero je izrekel oče ob smrtni svoji uri!

Če se ne motim — v takih rečeh se v teh časih lahko dogodi pomota — je bila Agata tedaj stara morda sedemnajst let. Imeli smo jo za svojo in pri mizi je sedela tik mene, da bi družina ne mislila, da je tuja in samo posel pri hiši.

Stanovala je zgoraj v mali čumnati, in z bratom Jurjem sva ji prepustila vse, kar je bilo ostalo po materi, tako da je živela kakor živi hči, ki se je rodila pri hiši.

Agata Schwarzkobler! da bi Bog blagoslovil tvoj prihod pod našo visoško streho!

(Dalje prihodnjič.)

Sv. Filip
in
Damjan
1691

Ivan Albreht:

Žalost.

Koliko nas je? — O, da bi nas hotel kdo
enkrat prešteti
in da bi mogel ves svet razumeti,
kaj se pravi: ubiti edino
eno samo nedolžno srce!

Pri nas pa je toliko src poteptanih
kolikor v gorah je strug razozanih,
kadar spomladi divjajo vode —

Dr. G. Čremošnik:

Svetozar Čorović.

Dne 17. aprila 1919. je umrl v Mostarju, kjer se je rodil 29. maja 1875., znani srbski pisatelj Svetozar Čorović. Našemu svetu bo najbolje poznan po svoji drami „Zulumčar“, ki so jo zadnji čas večkrat igrali v zagrebškem gledališču in ki spada med stalna dela repertoarjev balkanskih odrov. Drugače pa je težko vsega skupaj deset Slovencev, ki bi ga poznali kot pisatelja in gotovo ne pet, ki bi ga poznali vsaj za silo dobro. Pri naših bivših razmerah to tudi ni čudo. Slovenec polpretekle dobe je težje prišel do knjig, ki so se tiskale v Mostarju ali v Beogradu, kakor do onih, ki so se tiskale v Leipzigu ali v Berlinu. Druga ovira je bila lenoba, ki je branila, da bi bil Slovenec premagal neznatno težkočo cirilice, ki bi mu bila odprla svet, njemu sicer tako soroden, v svojem življenju in v svojem čustvovanju pa včasih vendar tako tuj.

O Čorovićevem zunanjem življenju se da pripovedovati zelo malo. Oče mu je bil precej premožen trgovec v Mostarju, ded pa kmet v Ljubinju. V Mostarju je Svetozar obiskoval ljudsko in trgovsko šolo — Slovenec mora vedno paziti, da ne zamenja naše trgovske šole z bosanskimi; bosanske namreč po svoji višini ne dosega niti naših meščanskih šol. Po dovršeni trgovski šoli, v kateri je eno leto imel za učitelja znanega pesnika Silvija Kranjčevića, poznejšega ravnatelja sarajevske trgovske šole, vstopi Čorović v trgovino svojega očeta. Toda trgovec je postal samo toliko, da je iz dnevnega občevanja temeljito spoznal dušo in mišljenje mostarskih trgovcev in trgovstva, milijé, ki ga je v svojih poznejših črticah slikal najrajši in najbolj plastično. V ostalem pa se je že v zgodni mladosti vrgel v literaturo in ji ostal zvest do konca — ne, bolje rečeno, do izbruha vojne. Vojna ga je zlomila. Svoje srbstvo je plačal tudi on, kakor tisoči drugih, zelo drago. Prve mesece vojne so ga vlačili kot talca sem in tja, v nečloveškem stanju je moral spremljati transporte iz enega kota dežele v drugi, vedno si svest, da ga lahko zadene usoda tolikih drugih talcev, namreč da ga za najmanjšo stvarico obesijo na najbližnjem prikladnem mestu. Pozneje je moral k vojakom.

Sicer so ga vsled bolehnosti kmalu odpustili, toda ne več nekdanjega pretemperamentnega Čorovića. Nečloveške muke njega samega in njegovih soštrpinov so ga telesno in duševno potrle in doseženi ideal mu ni mogel vrniti, kar mu je vzelo trpljenje.

Njegovo književno delo je po obsežnosti v razmerju s številom njegovih 44 ih let ogromno. Kvantitativno bi se lahko meril s Cankarjem. Sam pripoveduje, da je začel že s 14 leti pošiljati otroške pesmice v razne mladinske liste. Devetnajstleten je izdal zbirko otroških pesmic „*Poletarke*“ (Mostar 1894). S to edino zbirko pesmic pa se je poslovil od verza in začel pisati črtice iz mostarskega in hercegovinskega življenja. Izdajal jih je navadno v leposlovnih listih, v „*Zori*“, ki jo je s svojim svakom Alekso Šantićem in z Jovanom Dučićem izdajal v Mostarju od l. 1896. do 1901., pozneje pa v vseh boljših srbskih književnih revijah (Delo, Otadžbina, Srp. Knjiž. Glasnik i. t. d.). Navadno je pozneje po nekoliko črtic zbral v posamezne zbirke in teh zbirk je izšla precej dolga vrsta: *Iz Mostara* (Beograd 1895), *Iz Hercegovine* (Beograd 1896), *Iz moje domovine* (Mostar 1898), *Črtice* (Mostar 1901), *U časovima odmora* (4 zv., Mostar 1903, 1904, 1906, 1910), *Moji poznanici* (Mostar 1909), *Komšije* (Sarajevo 1912) in končno *Zapisci iz kasabe* (Beograd 1900).

Razen teh zbirk črtic, v katerih leži vse najlepše, kar je Čorović napisal, je izdal devet daljših pripovedk oz. romanov: *Markov grijeh* (Beograd 1896), *Kroni mir* (Mostar 1897), *Razoreno gnijezdo* (Mostar 1898), *Ženidba Pere Karantana* (Mostar 1905), *Majčina Sultanija* (Beograd 1906), *Stojan Mutikaša* (Mostar 1908), *Jarani* (Novi Sad 1913), *Divljak* (Beograd 1913) in *U ćelijama* (Zagreb 1919).

Poskušal se je končno tudi v drami. Nekoliko strastnih, lirično-dramatičnih slik (n. pr. „*On*“, „*Adembeg*“, „*Ptice u kafezu*“ i. t. d.) je izšlo v zbirkah njegovih črtic; pravzaprav niso drugega, kakor dramatisirane črtice. Razen teh pa v samostojnih knjigah: *Dvije šaljive igre* (Mostar 1899), *Ajša* in *Zulumčar* (Dubrovnik 1913).

* * *

Usoda Čorovića kot pisatelja je čudna, imel je s pisateljevanjem nesrečo. Za ene je pisal dvoje in troje desetletij pre zgodaj, za druge pa ravno za toliko prepozno. Ne smemo namreč pozabiti, da srbski del našega naroda po svojem pojmovanju in čustvovanju ni in še nekaj desetletij ne bo enoten. Beogradčan

ali Srb iz nekdanje kraljevine živi življenje Evropejca in čuti in misli v neki določeni distanci vsaj približno enako človeku, ki živi v zapadni Evropi. Bosanec ali Hercegovec pa živi še v drugem veku. Ne smemo reči, v srednjem. To bi bila nekoliko prekruta sodba. Bolj upravičeno lahko rečemo, da se je v zadnjih 20 ih ali 30 ih letih začel izmotavati iz srednjega veka — in to iz orientalskega! — in razmeroma zelo brzo in krepko smotreno stopati v zapad, ki mu je bil še malo znan, in, če sodimo samo po pisateljih (Kočić, Čorović in dr.) še manj simpatičen, deloma ker že instinktivno sovraži vse tuje, deloma ker so bili nositelji tuje kulture v resnici redkokdaj simpatični. To bi bila menda še najbolj točna in pravična sodba o nivoju Bosne in Hercegovine.

Svetozar Čorović je padel med ta dva ekstrema v srbstvu in ob oba je zadel. Staro, recimo polsrednjeveško srbstvo mu je očitalo, da se je preveč oddaljil od starega in dobrega, da je šel že predaleč za modernim zapadom. Tako mu na pr. Jovan Grčić v „Bosanski Vili“ (let. 1904. str. 75) očita celó blasfemijo vsled stavka „te sam bio mokriji nego Isus na Jordanu“. Za ljudi à la Grčić je nastopil Čorović za kakih 30 let prezgodaj. Ako bi živel in pisal 30 let pozneje, bi si vsaj z veliko verjetnostjo niti naj-konservativnejši književni list ne upal očitati mu blasfemij vsled takih smešnosti in soditi pisateljevih umotvorov po številu gramatičnih napak, ki so tudi samo pogojne.

Modernim Srbom, ki so poleg Čorovića in sočasno ž njim čitali že Čipika in Stankovića, je nastopil par desetletij prepozno. Njihov literarni nivo in okus je bil že preko stopnje, na kateri je stal Čorović in preko katere se ni razvil; to „zaostalost“ so mu šteli v greh¹. Poleg tega v svojih spisih ni bil dovolj nacionalen, tako da je Kočićevo ime mnogo bolj znano in uvaževano ko Čorovićevo, dasi bi človek prišel v stiske, ako bi moral soditi, kdo izmed obeh je boljši.

Konservativcem se njihova ozkosrčnost ne more očitati, ker si je sami niso svesti in ker bi vsako očitiranje bilo bob ob trdno steno prepričanja, pač pa bi se moglo očitati modernim, da niso dovolj vpoštevali niti duševnega obzorja samouka Čorovića, niti okolice, v kateri je živel ves čas svojega življenja in iz katere je zajemal. Ako bi ga ne bili sodili po kopitu moderne književnosti, bi bila sodba mnogo ugodnejša za njega in njegovo delo.

¹ Glej na pr. kritiko Uroša Petrovića v „Srp. Knjiž. Glasniku“ knj. IX. str. 395.

Mimogrede naj omenim, da je dr. Glonar zašel v isto pregreško v kritiki Šantićevih pesmi (Lj. Z. 1919, str. 183); tudi on meri Šantića po današnjem stanju Evrope. Z ozirom na kritika v Ljubljani je to razumljivo; z ozirom na pesnika, ki živi v Bosni, pa je to v neki meri krivica. Šantićevih, že po literarni tradiciji emocijsko akcentuiranih elementov (krizantema, labud, slavulj i. t. d.) ni kriv Šantić sam in njegova mostarska literarna osamelost, ampak kriv je proces duševnega in kulturnega razvijanja narodov. Narod, ki je šele stopil v razvoj svetovne kulture, ne more naenkrat prevzeti vse višine do tedaj doseženih zakladov kulture, ampak bo v svojih zastopnikih intelektualcih vedno kazal primerke, ki zastopajo — mnogokrat živeči eden poleg drugega — prav različne dobe, preko katerih je ostali svet že zdavnaj prešel, kazal bo v svojem razvoju, ki traja par decenijev, razvoj ostalega sveta, ki je trajal stoletja.

Interesantno prašanje, kako se bo v okviru naše države vršilo in izvedlo izenačenje elementov, ki stoje precej daleč eden od drugega, naj študirajo naši socijologi in pedagogi. Nam je dovolj, da konstatiramo, da je Čorović moderen zastopnik perijode, ki bi jo morali označiti kot prošlo, dovolj, da povdarimo, da o Čoroviću ne smemo soditi, kaj je v krogu današnje literature, ampak kaj bi on bil v tistem krogu, v katerega spada. V tem krogu lahko rečemo, da stoji Čorović s črticami iz svoje poznejše zrele dobe v prvih vrstah, pri Jugoslovanih gotovo med prvimi. Namenoma sem povdaril s črticami. Čorović kot pesnik, romanopisec ali dramatičar zaostaja daleč za piscem črtic iz hercegovskega življenja. Večina njegovih pesmic v „Poletarkah“ je še nezrelih in okornih. Najbolj od srca mu prihajajo pač rodoljubne, in uvodna „Ljubim“ bo ostala vsled svoje preprostosti in iskrenosti, dokler bo žarke ljubezni Srbov do srbstva, ljubezni, v kateri nas Srbi visoko nadkriljujejo.

Za dobrega romanopisca manjka Čoroviću mnogo predpogojev. On zna mojstrsko naslikati kak moment ali kratek odsek v življenju, toda če se loti slikanja celega življenja, mu zmanjka kita, ki bi naj vezal odsek z drugim, zmanjka mu sposobnosti motivacije notranjega razvoja. Pač pa je tudi v romanih naslikan milijé, v katerem se osebe gibljejo, z izrazitostjo, da si bolj jasne ne moremo želeti. Vsled milijéja bodo njegovi romani obdržali vrednost, celo pridobivali bodo na vrednosti, čimbolj se bo ta milijé v svojem nadaljnjem razvoju spreminjal. Predvsem velja

to za „Stojana Mutikašo“, v katerem je mostarski trgovski živelj slikan s plastičnostjo, ki ne zaostaja za Čipikovo sliko dalmatinskega „gazde“ v „Paucih“ (Beograd 1909) in pa za Čorovićevo pripovedko „Jarani“ (= prijatelji), ki ima par lepih slik iz muslimanskega familijarnega in javnega življenja.

O njegovih dramah bi se moglo reči približno isto, kakor o romanih. Ostale bodo kljub tehničnim slabostim vsled zanimivosti kolorita in dejanja.

V dolgi vrsti črtic je Čorović sam označil prvo knjigo zbirke „U časovima odmora“ kot nekak mejnik in s tem dokazal, da zna opazovati in soditi samega sebe enako dobro, kakor svojo okolico. V zbirkah, ki ležijo časovno pred prvo knjigo „Časov odmora“, torej nekako leta 1895—1900, je Čorović še mlad, kar pomeni lahko mnogo slabotnega, toda tudi precej dobrega. V črticah prvih zbirk še čutiš, da je Čorović pisal, ker je hotel pisati, čutiš še vso mladostno nesigurnost in neizvežbanost. Njegovo rodoljubje se v teh črticah kaže v patetičnem izrazu, kar je sicer domači publikli zelo godilo, kar pa Evropejca odbija, ker ve, da se najbolj iskrena ljubezen izraža v najbolj preprostih gestah.

Treba pa priznati, da imajo črtice iz njegovih mladih let tudi marsikatero lepo stran, ki jih pri črticah poznejših let ne najdemo več. V kolikor je mladostno negotov, v toliko je tudi mladostno iskren in to prav slovansko neposredno iskrenost izgublja v svojih poznejših letih. Ljubezen otroka do starišev ali starišev do otroka je znal redko kdo slikati tako globoko nežno, kakor on v svojih prvih knjigah (na pr. v nekaterih odstavkih „Markovega grijeha“, „Za papučice“ v zbirki „Iz Mostara“ in „U majčinu zagrljaju“ v zbirki „Iz moje domovine“). Tako iskrenih stvaric imamo Slovenci zelo malo, menim da samo Cankarjevo „Mater je zatajil“, Šorlijev „Odlomek iz Milančkovega življenja“ (Slovan 1916), Novačanov „Prvi greh“ (Književni Jug I) in nek globoko prisrčen govor matere svojemu otroku, ki ga je napisal Milčinski v enem prošlih letnikov „Lj. Zvona“.

Druga simpatična stran Čorovićeve črtice iz prvih let je njegovo visoko idealno pojmovanje ljubezni. V ljubezni Čorovićeve osebe je sicer mnogo več krvi in zdravja, kakor v bolešno sanjavi, idealni ljubezni Cankarjevih oseb, v čistosti in svetosti čustva pa si je svet obeh precej podoben. Čorovićevo mladostno idealizem se vzdiguje tako visoko, kakor nedosežno idealno pojmovanje ljubezni pri Mantegazzi. V poznejših črticah izgublja Čorovićevo

ljubezen idealnost v istem razmerju, v katerem postaja vse bolj zrela, realna in strastna.

Najboljša Ćorovićeva dela so v štirih knjigah zbirke „U časovima odmora“, „Moji poznanici“ in pa „Komšije“ (= sosedje), časovno torej desetletje 1902 — 1912. V teh šestih knjigah stoji Ćorović na višku svojih moči in spretnosti.

Forma črtic mu je skoz in skoz jako preprosta, brez velike umetnosti in brez umetničenja. Kot predmet si vzame važen dogodek v življenju človeka ali pa tipično stran v značaju posameznika — značaja v celoti ne premore — in ta del življenja ali to stran značaja pripoveduje preprosto, toda z veliko spretnostjo in še večjim, prav hercegovsko južnim temperamentom.

Samo tu in tam se najdejo poskusi bolj umetne zunanje forme. Tako sta „Ahmetaga“ in „Sindža“ (obe v zbirki „Komšije“) po svoji zunanji strukturi popolnoma podobni Tavčarjevi tipični noveli „Ćez osem let“. Tipično je pri tej formi, da uvede pisatelj čitatelja že daleč za kak važen dogodek, ki ga naknadno pripoveduje večinoma v obliki reminiscenc glavne osebe. Po teh reminiscencah se pisatelj vrne zopet v sedajnost in dejanje ali nadaljuje („Ćez osem let“ in „Sindža“) ali pa reminiscence same izzvenijo v tožno sentimentalen akord sedanosti („Ahmetaga“). Branko Lazarević v „Impresijah iz književnosti“ pravi o tej formi, ki se najde pri vseh pisateljih Maupassantovega ali Ćehovljevega kova, ki pa je seveda mnogo starejša, da še vedno ni dolgočasna, toda da se počasi že čuti dolgočasnost.

Pri Ćoroviću se najde tudi forma, katere najboljši mojster je Ćipiko. V tej vrsti pisatelj pripoveduje dogodke, jih stopnjuje do viška dramatičnosti, bodisi lirične (Ćipiko), bodisi epične (Ćorović), toda konca nam ne da. Misliti si ga moramo sami. Ta odsekan, nedovršen konec, pravzaprav črtica brez konca, ustvari v bravcu čudno razpoloženje. Začudenje, da smo že pri kraju, veselje, da si rešen sočustva z osebami za korak prej, ko si pričakoval in nevoljo, da ti pisatelj ne pripoveduje tega, kar si moraš sam nadaljevati. Črtica zapusti za seboj čustvo neke posebne skladne neskladnosti, neke rafinirano ubrane disharmonije. V Ćorovićevih „Pticah u kafezu“ (U časovima odmora, 4. zv.) odide stari Salih-aga v mesto, da nakupi daril za svoje tri žene Munto, Fatimo in Zibo. Mlado Zibo si je dovedel šele pred kratkim. Starejša Munta in Fatima jo skušata utolažiti in sprijazniti z usodo mlade žene starega moža. Ona pa v divji žalosti

toguje za svojo izgubljeno, prodano mladostjo, besno začne trgati s sebe vse, kar ji je Salih-aga daroval, strastno si zaželi dekliske svobode in pesmi in ljubimkanja fantov, katerih smeh se čuje z ulice v zaprto in zamreženo sobo. V tem se Salih-aga vrne s krasnimi darili.

Salih-aga: (*Ogrli je i privuče na šiltu*). Sidi kod mene, metni mi glavu na prsi i čuj kako srce bije! . . . Ja ću te učiti sevdahu, kumrijice, jer . . . jer si ti dite, pa i neznaš za sevdah! (*Poljubi je*).

Ziba: (*Izviija se i stresa kao da se gadi*). Uh! . . .

Salih-aga: (*Strogo*). Šta je? . . .

Ziba: (*Uplašeno*). Ništa . . . Nije ništa . . . (*Pokorno mu spusti glavu na rame, dok se na polju opet čuje graja, smijeh i pjesma momačka.*)

In to je konec. Sedaj si lahko dejanje sam nadaljuješ, čisto po svojem okusu: da mu je Ziba ubežala, da je svojevoljno umrla, da se je udala svoji žalostni usodi, kakor rečeno, nadaljevanje je mogoče čisto po individualnem okusu bravca. V slovenski literaturi ne poznam slično zgrajenih črtic. Tudi pri Čoroviću so izjema. Če razen omenjene vzamemo še „Puštenica“ (U čas. odmora II.) in „Stari mehadžija“ (U čas. odmora IV.), smo menda našli vse. Drugače pa Čorović redno izpelje osnovo preko stopnjevanja in viška do estetično zadovoljivega konca in efektnega odhoda oseb z odra.

Notranja sila Čorovića pripovedovavca, moč, s katero obvlada snov, pripoveduje dogodke, portretira osebe in slika njihov milijé, sila, s katero vleče čitatelja, da mu mora slediti in da mu rad sledi, je velika in zna jo dobro rabiti. Neprisiljeno se niza dogodek na dogodek, naravno se vrstijo osebe za osebami, čutiš še sicer vedno pisatelja z vsem njegovim temperamentom v črtici, toda kar je glavno, nikdar se ne zadeneš ob njega. Vkljub prisotnosti se vedno drži v preračunani ali prirojeni diskretni razdalji. Do olimpijsko visoke oddaljenosti in vzvišenosti Čipika nad svojimi črticami se Čorović ni povzpел. Čipiko pripoveduje veselo snov, toda čitatelj čuti samo to snov in nič drugega; pripoveduje tragično istotako; slika morje in dalmatinsko zagorje in čitatelj vidi sočno, mnogobaravno sliko, toda ne vidi in ne čuti mojstrove roke. Pri Čoroviću čitaš, kako je Turčin pijanček opijanil celo svojega hodžo, ki ga je hotel spreobrniti in čutiš, da se pisatelj sam ob svoji črtici diskretno porogljivo smehlja, čitaš pretresljivi opis beraške bede in čutiš, da se je Čorović sam z diskretnim

sočustvom ločil od svojega lastnega opisa. Čipiko kraljuje nad strastjo, ki preveva njegove osebe in njegove črtice, Čorovića pa ta strast potegne za seboj — toda nikdar toliko, da bi bravec to občutil kot neprijetno vsiljevanje.

Toda bolj zanimiv, ko zunanja tehnika Čorovićevih črtic ali njegova notranja pripovedniška sila, je svet njegovih črtic. Pojem „svet“ moramo omejiti pri Čoroviću na pomen „ljudje“, kajti narave pri njem ni mnogo. Samo toliko je je, kolikor je najbolj potrebno, da se osebe gibljejo še v svetu. Sicer pa narava ni njegova stroka, ampak ljudje, dogodki, človeška ljubezen in sovrašтво, uživanje in beda, zmernost in strast. Tudi v tem oziru se Čorović zelo razlikuje od Čipika. Pri Čipiku živi narava in v njeni sočni, z ljubeznijo in virtuoznostjo črtani sredini se gibljejo ljudje. Čipikova narava je pristno dalmatinska, dalmatinski otoki in zalivi, življenja polno morje in reven, pust dalmatinski Kras. V tej dalmatinski okolici živijo Čipikovi ljudje, ki pa niso samo Dalmatinci, ampak ljudje celega sveta oblečeni v dalmatinsko nošnjo. Mnogokrat je narava mnogo močnejši del Čipikovih črtic, kakor ljudje, v vseh pa je narava mnogo bolj dalmatinska, kakor osebe, ki se v njej gibljejo. Pri Čoroviću pa je ravno narobe. V njegovih črticah se še zavedaš, da se giblješ na pustih, divjih in divnih kraških tleh Hercegovine ali pa v ozkih, izkrivljenih ulicah orijentalnega Mostarja. Toda samo zavedaš se tega. Nikdar nimaš časa, da bi se dobro ozrl na hercegovsko naravo okoli sebe, še manj, da bi jo užival. Narava ni, kar bi Čorović rad pripovedoval, ampak hitro te povede med žive ljudi in to med Hercegovce z vsem, kar imajo lepega, smešnega in žalostnega, pred vsem pa hercegovskega na sebi.

Dolgo vrsto Hercegovcev je postavil Čorović v svojih črticah pred svet. Iz vsakega stanu po nekoliko. Pri vsakem pokaže po eno stran, ki je tipična za osebo samo in obenem za stan, iz katerega je izšla. Najrajši se je gibal med trgovskim svetom in slikal trgovca poštenega in nepoštenega, dobričino in gulikožo, konservativca z dolgo kito na fesu in naprednjaka; pokaže ga doma v rodbinskem krogu in v dućanu, na ulici in v cerkvi, mladega zaljubljenca in starega brezsrčneža. Cela dolga vrsta se jih razvrsti pred očmi čitavca in ako vzameš od vsakega po tisto značilno črto, s katero ga je preskrbel Čorović, si iz teh posameznih črt lahko ustvariš celotno sliko mostarskega trgovstva. Z isto ljubeznijo, kakor trgovca, slika druge sloje, popa, seljaka,

malega obrtnika, nižjega uradnika, ravno tako realistično slika berače, živeče v skalnih duplinah, kak or bogatega bega, ki zavija svojo ženo v svilo in jo posipava z zlatom.

In kako različno je notranje življenje njegovih ljudi! Mehki so tako, da starec iz dna srca odpusti sosedu, da mu je ukradel edino kokoš, ki si jo je bil pristradal za božič, odpusti zato, ker tat nima nobene kokoši, pač pa kopo otrok, katerim ne more dati nikakšnega poboljška za sveti večer. Trdi so ti njegovi Hercegovci tako, da sit „gazda“ brez usmiljenja gleda, kako v sosedni hiši umira in umre sirota dva dni po očetovi smrti vsled lakote in zime. Ljubijo tako idealno, da si pisarček pod oknom ideala nakoplje smrtno bolezen in ljubijo tako poltno, da se ribič polasti žene svojega brata ob truplu utopljenke, ki jo je bil mož utopil vsled zakonske nezvestobe. Ljubijo tako globoko in nežno, da daruje sirotek edino, tudi njemu darovano velikonočno jajce Bogcu zato, da bi mu poslal očeta nazaj z nebes in sovražijo tako strašno, da mali, gladni in prezebel prosjaček Srb vrže agi podarjeno desetico pred noge in gladuje in prezeba naprej, zato ker je aga bil ubil tri Srbe. Vse stopnje vseh čustev odjekujejo v njegovih črticah, vse pripovedovane z diskretnim sočustvom, z nevsiljivim pomilovanjem ali pa z diskretnim ironičnim nasmehom. Zelo pogosta je pri njem neka posebna vrsta sentimentalnosti, nežna in orientalsko-mehka, ki pa nikdar ne pada v Stritarjevo svetobolje ali v Tavčarjevo salonsko atmosfero sentimentalnih čustev.

Največ črtic je podal Srb Čorović iz življenja srbskega plemena v Hercegovini, saj ga je tudi najbolje poznal. Najslabše je uspel katoliški hrvaški del. Tu se je Čorović poslužil navihane zvijače, ki bolje kakor vse drugo karakterizira prirojeno premetenost Hercegovca. Naravno je, da mora vsestranski Čorović črtati tudi slabe strani Hercegovca in globoko moralično propalost, ki se tu in tam najde. To je natovoril Čorović po večini Hrvatom na hrbet. Bog ne daj, da bi bil v resnici kedaj napisal zraven izraz „Hrvat“ ali „katolik“! Ne, tega nikdar, samo osebe v teh črticah¹ nosijo katoliška imena, ki se ravno toliko razlikujejo od pravoslavnih, da jih človek lahko spozna. Premetenega trika, ki se ga je v tem slučaju poslužil Čorović in ki je celo pri nas že stara metoda in pravica literatov², pač ne smemo pripisati na

¹ Na pr. „Nov djerdan“ v „Časovih odmora“ zv. III., „Prosidba“ in „Matan desetinar“ v „Časovih odmora“ zv. IV.

² Na podoben način je Frankopan v prevodu Molièrjevega „Dandina“ osmešil „Kranjca“ pred „Hrvatom“ že l. 1670!

račun kake averzije proti Hrvatom, ki je ni kazal nikdar, ampak na strah pred burjo, ki bi bila nastala v konservativnih srbskih krogih, ako bi bil postavil te osebe in dogodke v srbsko sredino.

Čorovićeve pripovedke iz muslimanskih krogov pa bi zaslužile posebno razpravo. Branislav Nušić je menda kot prvi pri Srbih uvidel, kako sijajni efekti se dajo doseči pri opisovanju muslimanskega življenja, ki se v mnogem tako temeljno razlikuje od drugih in vsebuje toliko posebnosti. V „Ramazanskih večerih“ (Sarajevo 1898) je Nušić posegel v življenje muslimanov in podal par zanimivih problemov in črtic iz njihove sredine. Tudi Čorović je rad slikal muslimanske tipe, originale in muslimanski milijé. Iz turškega življenja ima svojo snov nekoliko črtic, ki spadajo k najboljšim, kar jih je sploh napisal. Razlikujeta pa se Nušić in Čorović v toliko, da Nušić nima niti časovnega niti lokalnega kolorita, tako da njegove črtice lahko zamisliš ali v Bosni ali v Mali Aziji in v 17. ali pa v 19. stoletju, Čorović pa je tudi v tem slučaju ostal na hercegovskih tleh in njegovi muslimani so Hercegovci iz dobe neposredno pred okupacijo in po okupaciji.

Ljubezen je seveda tudi v črticah iz muslimanskega življenja sredina, okoli katere se grupira vse drugo. Pravzaprav bi ne smeli reči „ljubezen“, ampak bi morali uporabljati domačo orijentalno izposojenko „sevdah“. V slovarju stoji za besedo „sevdah“ prevod „ljubezen“ in vendar je sevdah več ko sama naša ljubezen. Razen našega pojma ljubezni pomenja sevdah še mesečno noč, vonj cvetja, pesem slavčka in brenkanje kitare kot spremljanje vroče orijentalne strasti. „Mogu li zaboravit noći one, kad se misečina razlije po mahali, topla, meka, drhtava misečina, puna svitlosti i puna mirisa, što krv mladu zagrije i raspali, što svu snagu okupa, pa se po žilama razmili nešto slatko . . . lipo . . . nešto što osvaja, opija, draži . . . pa nabreknu prsi, nadmu se i dodje mi da cipam haljine, da se trzam, kidam, da samu sebe grizem . . . da pivam i da plačem ujedno . . . Mogu li zaboraviti one sahate, kad sam vireći kroz mušebake, sa zebnjom čekala, kad će u bašti počet' kreckati plotovi, kad će zašuštati jorgovan i odjeknuti šargije“.¹

¹ „Ptice u kafezu“ = kletki v „Časovih odmora“ zv. IV. Turško arabske tuje besede: mahala = del mesta; miris = vonj; sahat = ura; mušebaci = rešetkasto gosto leseno omrežje na oknih turških hiš; bašta = vrt; šargija = kitara na 2 struni; jorgovan = španski bezeg.

Čitatelj se ne sme čuditi, če najde v pripovedkah ali pesmih iz naših orientalskih krajev še elemente, ki so za Evropejca že po literarni tradiciji emocionalno akcentuirani. Pri nas to še ni literarna tradicija, pri nas v polorijentu so ti elementi še spremljevalni atributi vročega, drhtečega življenja. Tu živimo še v milijéju prave srednjeveško viteške „Minne“ z vsemi njenimi atributi pesmi, cvetja, polumetnega zdihovanja in čisto naravne strasti, mehke sentimentalnosti in trdega ponosa in junaštva. Orijentalški sevdah!

V Čorovićevih „muslimanskih“ črticah najdeš sijajne slike skoro bahatega junaštva Turkov, njihovega begovskega prezirljivega ponosa, razkošnega uživanja in mnogokrat skrajnega pomanjkanja, orientalske lenobe in stojične mirnosti in brezbržnosti. Simpatične so te slike tembolj, ker se preliva v njih toliko tujega in nenavadnega, kar skoraj popolnoma zakriva slovansko jedro njihove duše.

Za tujca je skrajno zanimivo prvotno razmerje muslimanov, bivših gospodarjev, do tujcev osvajavcev po okupaciji, njihovo brezmejno sovraštvo do „Švabov“. Bogati Omer-aga rajši proda vse svoje imetje za smešno nizko ceno in se izseli v Malo Azijo, samo da mu ni treba gledati, kako Švabo gospodari v „njegovi“ deželi. Mirno proda vse, stojičen o mirno jemlje slovo od znancev, toda ko iz kupeja zadnjikrat v slovo pogleda domača brda, vrtove, travnike in vinograde, se Turek, ki bi ne zajokal, če bi ga tudi živega pekli, sesede na klop in zaplače, kakor otrok („Omeraga v „Čas. odmora“ zv. I.“). Mahmutbeg se po dohodu tujcev zapre v svojo hišo in vrt in nikdar ga svet ni več videl na ulicah, samo da mu ni treba gledati osovraženih tujcev, o katerih mu nihče izmed domačinov ali obiskovavcev ne sme ziniti niti besede. Včasih se spozabi in ukaže staremu slugi oprodi, naj osedla konja, sam pa se obleče in oboroži, kakor nekdanj v divnih časih in ves v zanosu jezdi in goni konja pa vrtu. Ko pa mu sluga na ukaz, naj odpre vrata vrta, odgovori: „Švabo je v deželi“, omahne, potr zjaše s konja in se žalosten povrne v svojo hišo pričakovat, da se zopet povrne „njegov čas“ („Mahmutbeg“ v „Komšije“).

Čorović nam je naslikal ta orientalski svet menda v zadnjem trenutku. Črez par desetletij bosta čas in življenje tudi muslimanski milijé temeljito predrugačila vkljub njegovi konservativnosti, ki je še večja, ko znana slovanska konservativnost. Vse

te črtice, v katerih riše Čorović navadno samo po eno glavno črto njenega značaja, se stapljajo v enotno sliko Hercegovine oziroma Hercegovcev, mnogobarvno in kričečo sliko, veselo in burno, žalostno in žgočo, kakor je pač narava, v kateri se gibljejo njegove osebe.

Giosuè Carducci — Janko Samec:

Iz zbirke: „Levia gravia.“

IX.

Ob ženitvi spomladi.

Zdaj, ko že duh se od materije loči
kot stvarnik, ki življenje vse prenavlja,
in poln pragozd ženitnega je slavja,
in se nad vsem nebo v ljubezni boči,

udaj se želji sveti; njemu skoči
v objem nedolžna vsa in polna zdravja:
Priroda hoče, da se cvet smejoči
utrga prej, ko se mladost od nas poslavlja!

Naj misel tvojega srca ne žali,
da morda bodo dnevi ti nevšečni
enkrat spet mladih dni sladkost pregnali,

ker večno tli ljubezen v srcih srečnih
kot ogenj, ki v zemljó so ga vkovali,
da dá življenja sil ji vekovečnih.

Igo Gruden:

Soneti.

I.

Ti hočeš vero vame, sólo vame,
da zopet verovala boš v življenje
in v svoje nade, sanje, hrepenenje,
v ves svet, kar mlado ga srcé objame?

Kaj si bilà, kaj si, kaj bodeš zame:
samotne duše večno koprnenje,
v odrekanju prikrito poželjenje,
trenotna strast, hip blažene omame?

Verúj v možá, ki se iz sebe ustvarja,
ki v poželjenju tebi se odreka
in se ne vklone divjim slám viharja;

verúj v možá in v môžu glej človeka:
pojoča stopi v sredo kolobarja,
kjer se življenje dvoje src izteka.

II.

Ob morju tiho grem in mislim nate:
kam sanjaš, draga, v tej večerni uri?
ne išče pôgled tvoj zdaj po azuri
— kot moj — sijaja prve zvezde zlate?

Ob morju tiho grem in mislim nate:
zdaj, ko je človek bliže vsej naturi,
trepetu slehernemu in konturi,
zdaj misli nate — vsega so bogate.

Kam gre vse moje žitje, kod se vzpenja,
kam se razpreza, raste po vsem nebi,
odkod je vzknilo, kdaj in kje se jenja?

Zdaj, ko sem sam s seboj in bliže sebi,
ko ni med nama dneva in življenja,
vse, kar je v meni, našlo pot je k tebi.

III.

Še pomniš, Hana, onega večera,
 ko sva molčé sedela v mesečini
 med nama tok sijaja po sinjini
 kot vali mehko gnani od zefira?

Ves najin up, vse sanje, mlada vera
 v srcá globini — kot nekjé v davnini,
 tam, kámor se dotipljejo spomini
 le v tihih urah plahega nemira:

kaj je biló? Brstenje popja v maju,
 fantóm, izrodek mesečine blede,
 sijaj varljive luči v nočnem gaju?

Pogleda ni biló in ne besede,
 a vse med nama predlo se iz naju,
 iz moje, tvoje je — do naju srede.

IV.

Slonim na oknu in poslušam vase:
 in v sebi slišim vse glasove nočne,
 utripe, dihe in sokove sočne,
 vse daljne zemlje skrivne, tajne glase.

Iz dni glasov podoba tvoja rase;
 kaj vzknila je iz právljice iztočne,
 se dvignila iz póstelje poročne? —
 ves blèsk neba se ujel je v njene lase.

Nobeden glas več v meni ne odmeva,
 kar v noč ni moglo glóblje se preliti,
 pod oknom plaho, komaj podrhteva:

kar se željá zdaj v noč ne more skriti,
 kar misli me prežarja, sanj preveva,
 ne brani jim, ne brani k tebi priti.

V.

Iz mojih sanj si vzrastla — čista, sveta,
vsa kakor lilija iz vrtné grede:
iz mraka v daljno noč njen soj se prede,
med nébom in zemljó v temó se spleta.

Kaj nisem nate čakal vsa ta leta
iskanj, omahovanj, laži in zmede? —
takó sem sam bil sredi svoje bede,
vsa moja pota bila so zakleta.

Pač sem te slutil, ko do zvezd visoko
hlepél sem v sladkih urah pozabljenja,
ves za teboj zvenel, iztezal roko;

o, ne iz sanj, krik si iz dná življenja:
ko zrem v oči globoko ti, globoko,
odsev tam gledam lastnega hotenja.

Zuidi soneti bi bili - a kaj + kaj si povestat?

Franjo Roš:

Ulov 22/7

Sanjam.

Sanjam daljno svobodo, zastrtih oči.
Čutim svetlo zavest v vsej vroči oblasti
preko vsega in iz vsega trpečega rasti;
silna se trga odtod, molče krvavi.

Silna se dvigne in plove v široko prostost
polj in daljav, ki v solnčnem zlatu zorijo
in prisluškuje utripom, ki mehko zvenijo
v zemljici daljni in pije ji gorko sladkost.

Sanjam in v bolnih prsih mi strune pojo,
lijejo v sanje in bol najslajše zvoke;
v duši zamaknjeni bele, ljubeče roke
čez drhtenje pojočih strun gredo.

Da, ja - sanjam. Jaz tudi, ko to berem - kaj t

22/7/19

Anton Funtek:

Za hčer.

(Drama v enem dejanju.)

(Konec.)

Oče je potegnil robec iz žepa in si otrnil oči; zdaj proseče dvigne roke. Žena, ali nimaš nič srca?

Mačeha upre roke v bok. Za koga? Zate? Ali ni dovolj, da ti strežem že četrto leto kakor otroku? Ko nisi za nič? Ko nimaš nič? Oh, moja neumna pamet, da sem te vzela, pa si nakopala še to-le spako na glavo! — Zanja? Saj ni moja hči. In tako ošabna po vrhu. Zdaj, seve, jo bo minila ošabnost. Pa še lepo ponižna bo. Bog me udari, ako ne bo. — Prepala pevka! Še na ulico ne sme. S prstom bi kazali nanjo. In v obraz bi se ji grohotali. Pa ti-le spodaj v hiši — ta sodrga škodoželjna. O — to bo življenje, to!

Oče zamolklo, preteče. Sama ga napravljaš za táko. Pekel je pri nas.

Mačeha. Ni še. Utegne pa biti. Če se ne zgodi po mojem. Doslej sem prenašala marsikaj. Odslej pa ne bom več. Ne od tebe, ne od te-le. Ne bo mi vihala nosu in ga ne bo. Ošabnost ošabna! Nihče ji ni bil zadosti dober. Zdaj — če bi še enkrat vprašal tam-le na ogalu trgovec zanja —

Oče prezirno. Tisti stari kramar —

Hči dvigne na pol glavo in stimi v zrak.

Mačeha rezko. Seve. Preslab za tako gospodično. Vsaj graščak bi moral biti. Gospa bi pa pela. Doma, zase. V svili in žametu. Pa križema bi držala roke. In v mehke preproge bi pogrezala nožice. — Haha! Ne boj se. Saj ga ne bo, starega kramarja. Si je že izbral drugo. Ampak kaj tisto. Kar kljuko si bodo podajali drugi snubači. Sedaj celo. Po toliki slavi. (*Stopi k hčeri.*) Za nobeno rabo nisi. Še za deklo ne. Kvečjemu — — (*S ciničnim smehom.*) Kvečjemu — eh, lice je čedno, telo ni napačno — mladih postopačev gosposkih na ulici je dosti — —

Oče plane kvišku, kakor bi se hotel pognati nanjo. Žena!

Hči poskoči izza mize; težko dihaje. Vi — vi!

Mačeha *upre roke ob bok.* No, kaj? — Ali naj se peham in ubijam, dokler bo kaj sape v meni? Da bi vidva lenarila? Zate, starec, se že moram, ko sem te vzela. Ampak zanjo! Od jutri dalje bo drugače. Od jutri dalje ne bo jedla kruha zastonj. Tukaj že ne. In petja bo tudi konec. In ta-le škatla (*Pokaže na pianino.*) pojde takoj iz hiše.

Oče se zopet sesede v naslanjač.

Mačeha. Dvajsetletno dekle, pa nič. In nikoli nič. Samo za napotje. In za postopanje. Ni napačno, če bi jo kdo gledal. In pa veš, koliko si mi kvasil: „Žena, lično se boš oblačila zopet. Dobro se bo živelo.“ Ta-le, tvoja hči, naj bi skrbela za lično obleko. Za dobro življenje. Haha. Ona! Pa naj skrbi, če more! (*Zaihti od jeze.*) Oj, kletó življenje táko! (*Sede k mizi in ihti čimdalje huje.*)

Hči se umakne od mize.

Oče rahlo. Helena, kje si?

Mačeha *divje vzpogleda; hripavo.* Le kliči jo k sebi! Pa še prav nežno jo kliči: Lenica, Lenčika! — Nikar da bi jo pognal od sebe kakor — kakor —

Hči stopi k mačehi; trdo. Od hiše me hočete spraviti, vem.

Mačeha. Pa te tudi bom, dekle. Na mojo vero, da te bom. Jaz ne pojdem, ampak ti pojdeš.

Hči sovražno. Ne. — Očeta vam ne prepustim.

Mačeha. Glej, glej! Kako pa govoriš z menoj? Odkdaj pa imaš besedo v hiši? Kdo pa si?

Hči trdo; tik nje. Ne pustim, da bi ga zbadali in mučili vsak dan še bolj. Zato ne grem.

Mačeha *skoči razkačena izza mize.* Bomo videli. Morda pojdeš kaj kmalu. Sama od sebe. Pa tako-le da bi me gledala? O, ti — ti — ne poznaš me še! — Zdaj pa stori, da se izgubiš. V kuhinjo, da te ne vidim. Sicer te zdajci vržem po stopnicah. Na ulico. Med ponočnjake.

Oče se ob zadnjih besedah vzpne, kakor bi ga bil gad pičil. Ti! Tega ne boš. Jaz sem tudi še tukaj.

Mačeha *porogljivo.* Ti? Kaj pa hočeš ti? Le pridi semkaj. Nebesa boš videl, če se me lotiš.

Oče stopi težko sopeč k mačehi in jo ujame za roko; srdito, sikaje. Ženska, odidi! V kuhinjo. Na stopnice. Kamor hočeš.

Mačeha. Ti da bi me podil iz sobe?

Oče. Jaz. Če ne greš, pojdeš siloma. Govoriti imam s Heleno.

Hči. Jaz tudi z vami, oče. Toda vpricho te-le ne.

Mačeha *sarkastično*. Lepo, lepo. Zdaj pa nalašč ne grem. Pusti me. (*Poizkuša izviti roko.*) Nalašč ne.

Oče *zamolklo*. Ne?

Mačeha *udari s peto ob tla*. Ne. Skrivaj se ne bosta menila. Pa se ne bosta.

Oče *zaškriplje z zobmi*. Ženska, ta-le moja roka je slabotna, toda zdaj — (*Kakor bi mu ves divji srd prikipel iz duše.*) Zate — ah! (*Prime mačeho z obema rokama za vrat; težko.*) Ali pojdeš? Zdaj-le, ko te imam v pesteh — — Pojdi, ti pravim. Zadavam te, ako ne odideš.

Hči *plane k obema in zaman poizkuša očeta odtegniti od mačeha*. Oče!

Mačeha *grgraje*. Izpusti me!

Oče *jo davi kakor blazen*. Zadnjikrat. Ali pojdeš ali ne?

Mačeha *se mu zaman poizkuša izviti*. Da, da! Mož! Zver! Saj grem.

Oče *jo pritira blizu do desnih vrat*.

Mačeha *se oprusti in plane k desnim vratom; med vrati*. To — stoj — za to se še pomeniva. Jutri. (*Izgine v kuhinjo.*)

Oče *stoji s stisnjenimi rokami in s sklonjeno glavo, kakor pripravljen za nov napad; ves se trese in lovi sapo*.

Hči *rahlo stopi k njemu*. Oče!

Oče. Ali je še tukaj?

Hči. Odšla je.

Oče *stopi k desnim vratom in jih zaklene; poizkuša, ali so zaprta*. Tako. — Sedaj sva sama. Sedaj ne more k nama. In med naju tudi ne. Rajši jo pogubim. — (*Mirneje.*) Helena!

Hči *mu položi roko na ramo*.

Oče *jo objame; po kratkem premolku*. Midva sva drug za drugega. Ker naju družijo beda. (*Milo, z zadušenim glasom.*) Ubogo dete!

Hči *zaihti ob njegovih prsah*.

Oče *jo izpusti*. Slabo mi je. Noge se mi tresejo. Preveč je bilo zame. Omotica me obhaja. *Kakor bi hotel omahnuti*.

Hči *ga prestreže in ga spremi do naslanjača*.

Oče *sede; krčevit trepet ga izpreletuje; z obema rokama si zakrije obraz*.

Hči *poklekne predenj*.

Premolk.

Iz kuhinje se čuje ropotanje s posodo.

Oče počasi dvigne glavo in položi hčeri roko na teme; zamolklo. Helena — Lenica! Sedaj je konec. Nič nama ni ostalo več.

Hči. Nič.

Oče. Kakor bi bila zazijala globel in pogoltnila vse skupaj.

Hči. Vse. Tudi dušo.

Oče. Jaz — jaz — — Da se morem, pa bi se jokal. Z izsušenimi očmi. Zate, Lenica! Za tvojo bodočnost.

Hči. Ta — Na dnu leži v globeli.

Oče. In kaj — sedaj?

Hči. Ne vem. — Kako sem sploh še tukaj . . .

Oče iskreno. Pri meni si. Pri očetu, Lenica. Tukaj ostani. Pri mojem znojju. Veš tako, kakor si vedno sedela tako rada. Takrat, ko sem ti pravil bajke, mali sirotici.

Hči. Bajke. Oba sva verjela vanje. (*Prekipi*). O da ni vas, saj ne bi bila tukaj.

Oče. Ne?

Hči. Niti ne trenutek.

Oče potihoma boječe. Pobegnila bi bila?

Hči mračno. V noč. Na zasneženo cesto. Kamorkoli.

Oče prikima. Svet je velik. Noben kot ni tako tesen, da ne bi držala pot iz njega. Četudi iz sramote.

Hči se zdrzne. Ali mi jo očitata še vi?

Oče iskreno pomilovaje. Kaj moreš ti zanjo! Lenica ubožica!
— Ali kako vendar —

Hči naglo vstane. Grozno je bilo.

Oče. Žvižgali so ti. Sramotili so te —

Hči sede k mizi in si podpre glavo. Do vratu mi je tolklo srce. Nekaj studenega se mi je ovijalo okoli vratu. Kakor ledena kača. Na odru skrita pa je stala ona — vaša žena. Čutila sem njene oči uprte nase. Njene sovražne, hudobne, prežeče oči. Kakor bi se mi vpijale v dušo. In obšel me je blazen strah. Strah, kaj bo, če prepadem. In zmedlo se mi je. Pisani krogi so mi zaplesali pred očmi. Mrzel znoj mi je oblil čelo . . .

Oče. Da. To so njene oči. Vampirske oči. Življenje pijo iz telesa.

Hči. Pa mi je samo zagrgalo v grlu. Samo hreščče glas se mi je izvil iz njega. Kakor ne bi bil moj. Samo v megli sem

videla ljudi. In žvižgali so, sikali so, smejali so se. In zavesa je padla. Z njo pa sem padla tudi sama. Zamolklo so zveneli tisti grozni glasovi do mene . . . Kakor od nekod iz dalje. Iz praznine. — Nato pokonci. Pobegniti sem hotela z odra. Ven na zametane poljane. V gluho samoto. (*Umolkne; potem hipoma srdito.*) Pa me je že zgrabila ona — vaša žena. In klela me je. Vpričo vseh na odru. Nato domov. In vso pot je kričala name in me zmerjala. (*Plane kvišku*) Oh! Oh!

Oče se iztežka premaguje. Ona. Vselej ona. Ta zver še pogubi tebe in mene. Lenica, to je kazen božja, da sem jo vzela. Njo po miljeni tvoji materi. Pa — kadar si se jokala, sirčta, brez matere in nisem vedel, kaj početi s teboj — — Ej, takrat je še kazala drugo lice. Takrat je bila zgolj usmiljenost s tabo. Zgolj dobrota. Dokler ni prišla v hišo. In tepla te je potem. Jaz glupi slabič! Ubiti bi jo bil moral. Že davno, preden sem oslepel. Bog sam bi mi bil oprostil greh.

Hči s srepimu očmi, uprtimi v praznino. In kako bo šele zdaj. Kako bo mučila vas in mene. Dan za dnevom. Dokler ne izpije krvi obema. (*Hitro stopi k očetu in ga prime za roko; nujno.*) Oče, poslušajte me.

Oče dvigne glavo. Kaj?

Hči brez sape. Pojdite z menoj. Iz te hiše. Takoj.

Oče. Kam Helena?

Hči kakor prej. Samo od nje. Drugam. V svet.

Oče odkima. Tak, kakršen sem? Ubožica, kaj veš ti o svetu. Kaj hoče zunaj nadložen, star, slep siromak? Niti miloščine ne bi mogel prositi po cestah . . .

Hči. Ako bi poučevala — —

Oče. Klavir, misliš? Petje? Daleč med neznanci? Tujka? Ko je toliko drugih? Ne, Helena. Dva izgnanca bi šla odtod. Brez cilja v vihar. Brez opore. Dva begunca, ki ne bi utekla niti sama sebi.

Hči. Prosim vas, oče! Pojdite vendarle. In če grem služiti za dekle —

Oče. Ne, deklica. Za to nisi. Ampak čuj. Odtod moraš. Sama. V veliko mesto moraš. Tam so gledališke posredovalnice. Trkati moraš od druge do druge. Naposled se ti odpre pot. Mora se ti odpreti. Preveč zmoreš, da bi ostala v nižini. — Glej, prodajva, kar je mojega. Tam-le pianino, potem veliki zaboj z muzikalijami. Nekaj vrednosti je v partiturah. Vse to bo zate.

Izkupilo bo zadoščalo. Samo zate. Za naju oba ne. In čas, ko te ne bo tukaj, že prebijem kako. Zato, ker bom imel nado, zaupanje v tebe.

Hči. Toda ona — vaša žena —

Oče. Zadirala se bo vame, misliš? Naj se. Prvo je, da se otmeš ti. Da se ohraniš sebi in umetnosti, Helena. Samo iz te ječe moraš. Ko ne bodo več prežale nate hudobne oči, najdeš samo sebe. Lahek mora biti tvoj korak. Jaz pa bi ti bil pretežko breme. Pojdi, pobegni tudi od mene. Ali slišiš, Helena? Ali hočeš iti?

Hči *molči, vidi se ji, kako se bori sama s seboj.*

Oče. Ne. Nocoj mi ni treba odgovarjati. Jutri boš mirnejša. Premisli do jutri. Potem mi poveš . . .

Hči *mračno.* Kaj naj bi premišljala? Od vas ne morem, oče. Ne smem. Zaradi vas ostanem. In (*z ubitim glasom*) uklonim se ji. Njej, vaši ženi. Naj stori z mano, kar hoče. Naj me ima za deklo. Za karkoli. Pokorna ji bom. Vas pa ne pustim.

Oče *nujno.* In tvoja umetnost, Helena? Ali naj ti umro vse pesmi v duši? Zapreti se hočeš semkaj? V ta-le bedni dom, ki nima nikoli solnca? Ali veš, kaj bo storila iz tebe? Ona tam-le?

Hči. Vem. Predobro vem, oče. (*Odločno.*) Ali vas ne pustim tukaj. Ne! Nikar me ne pregovarjajte. Niti en dan vas ne pustim. Pri tej ženski ne. Dokler boste živi, ne.

Oče *izpusti njeno roko in se živo vzpne; potem se zamisli; naposled počasi.* Dokler bom živ, ne. Tako si rekla. Da. Umejem. Ker me ljubiš. Pa ne moreš od mene. Edino mene ljubiš. In jaz — (*Krčevito jo prime za roko.*) jaz tudi ljubim samo tebe. Vse bi dal zate — vse. (*Kakor bi ga zdajci prešinila misel.*) Celó — Dobro je tako. To je . . . (*Živo kima predse, potem izpusti hčerino roko in si potegne z roko preko čela.*) Prostosti — samo prostosti ti je treba.

Hči. Kaj govorite, oče?

Oče *kakor sam zase.* Vse drugo pride samo po sebi. (*Se zasmeje.*)

Hči *osupla.* Ne umejem —

Oče *kakor bi se zdramil.* Oh, da. — Ali sem kaj dejal? Nič, Helena. O prostosti se mi je zazdelo nekaj. O škrjančku, ki je žvrgolel nad nižino. Tako kakor ti. V kletki ne bi mogel. Vidiš, take dozdevke imam rad . . .

Hči *kakor prej*. Tako zmedeno govorite. Prosim vas, nikar takih besed. (*Se kakor v skrbeh skloni čezenj.*)

Oče *jo gladi po lich*. Norica! Kaj bi se bala? Kakor bi star človek ne mogel imeti lepih sanjskih podob. Takih, ki se izpreminjajo v resnico . . . (*Se zopet zasmeje.*)

Hči *strahoma*. Ta smeh. Oče, ta čudni smeh. To ni smeh. To ni smeh.

Oče. Kaj pa naj bo? — (*Nežno.*) Glej, vse skupaj je samo glupost. Če se mlad človek boji življenja, mislim.

Iz kuhinje se začuje ropot s posodo.

Oče. Kako razgraja! Zgolj iz togote. Ker ne more med naju. Najrajše bi strla še tebe. Kakor tiste čepinje. Pa te ne bo, Helenica!

Hči *se mu tesno privije*. Oče, groza me je!

Oče *navidezno miren*. Pri meni? Nikar naj te ne bo. Celo mene ni. Celo ob taki ženski ne . . . Celo zdaj ne . . . O, tedaj pač, ko sem čutil, da oslepim — tedaj — (*Naglo prestane.*) Ne, to ni nič zate.

Hči *plašno*. Kaj?

Oče *po premolku; kakor bi ga bila obšla nova misel; nerвозno*. Helena!

Hči. Oče?

Oče. Helena, dej — ali si že kdaj mislila na konec?

Hči. Na konec? Na kakšen konec?

Oče. Na smrt, mislim.

Hči *ga vzgrožena nehote izpusti*.

Oče. Ne na mojo. Na svojo smrt, Helena. (*Nujno.*) Ali si že kdaj mislila nanjo?

Hči. Samo srečen človek ne misli na smrt.

Oče. Toda — nesrečni jo časih tudi sam priklīče, Helena.

Hči *s široko razprtimi očmi*. Da bi — končala sama sebe?

Oče. Tako sem hotel reči.

Hči *kakor blazna*. Ne, ne!

Izza desnih vrat se začuje, kako se razbije posoda na tleh.

Oče. Naj le razbija. — Helena, tudi takrat nisi mislila na smrt, ko si trpela največ?

Hči. Ne. Nisem, oče.

Oče. Tudi prej — nocoj ne? Ko si propadla?

Hči *bolestno*. Kako me mučite!

Oče *slovesno*. Tudi prej ne?

Hči *vzkrikne*. Tudi ne!

Oče *kakor pomirjen*. Voljo imaš do življenja, deklica. Zato — tudi odslej ne boš?

Hči *usa zbegana*. Ta prašanja ... Ne, ne! Končala se ne bom.

Oče. Prizezi mi, Helena.

Hči *brez volje*. Prisezam, oče.

Mačeha *za zaprtimi desnimi vrati, bije ob duri*. Ali bo že konec?

Oče *se ljuto obrne k desnim vratom; nato počasi*. Konec?

Da, takoj. — Nič ji ne odpiraj, Helena. Zdaj še ne. — Midva pa sva se dogovorila. Kaj bi še povedela ti meni, jaz tebi? Vse je jasno.

Hči *mrmraje*. Jasno? Kaj?

Oče. Meni vsaj. Pa bodi dovolj. Jutri — — Nocoj sem miren, Helena. Še nikoli nisem bil tako. Samo nekaj si še poiščem. Med muzikalijami v velikem zaboju. Nato pa — spal bom kakor še nikdar. (*Ginjen; kakor bi jo rotil.*) In ti — je li — veš, v svet boš morala vendarle. Pa ostaneš poštena, je li, deklica ljuba?

Hči *se ga oklene*. Ali — saj ne vem . . .

Oče *se ji rahlo izvije*. Da, da. Kaj bi silil v tebe s takimi prašanji. (*Kakor mu ne bi hotel glas iz grla.*) Spat pojdem, Helena. Oči me peko. Srce pa me ne peče. (*Trdo.*) Oni tam-le pa odpri potlej. Nečem je več — nocoj. Zastrupila bi mi sanje — Lahko noč, dete.

Hči *se mu zopet privije*. Ostanite še pri meni, oče. Ne vem — tak strah prhuta okoli mene . . .

Oče *nežno*. Norica! Bog s tabo — nocoj in — potem. (*Vstane.*) Sedaj me pa pusti.

Hči *ga opira, ko stopata proti levi sobi*.

Mačeha *osorno, bijoč ob desna vrata*. Ali bo že kaj ali še ne?

Oče *že na pragu leve sobe*. Precej, precej. — Helena, saj vidiš, da moram od tebe. Ker je nečem več tukaj. (*Ginjen.*) Helena! Vidiš, rad te imam. Nocoj še rajši. Ker se mi smiliš. Zato pa — (*Kakor bi lovil sapo; v presledkih.*) Daj — da te poljubim. Preden — preden grem — spat.

Hči *se zgrudi predenj, prevzeta od bolesti*.

Oče *položi hčeri roke na glavo, kakor bi jo blagoslavljal, jo dvigne k sebi in jo strastno poljubi na čelo*. Oba stojita, kakor se ne bi mogla ločiti.

Mačeha *divje izza desnih vrat.* Odprita! Sicer razbijem vrata!

Oče *stopi hitro v levo sobo in potisne vrata za seboj.*

Hči *se zgrudi na prag.* Oče!

Oče *zaklepa od znotraj.*

Hči. Zakaj zaklepate? (*Hipoma plane kvišku, kakor bi jo bila obšla strahovita misel.*) Oče! Kaj to pomeni? (*S silnim glasom.*) Odprite! (*Poizkuša vsa iz sebe odpreti vrata.*) Odprite, oče! Za Boga, ali slišite! Prosim vas!

Mačeha *za desnimi vrati.* Kaj pa razsajaš tako?

Hči *plane k desnim vratom in jih odpre.*

Mačeha *stopi v sobo; razljučena.* Ali je treba takega vpitja? — Kje je on?

Hči *iztegne roko proti levim vratom; mrzlično, zbegana od groze.* Zdaj! — Bog nebeški — — (*Skoči k vratom na sredi in jih odpre; z obupnim krikom.*) Soseđa! Soseđa!

Ko stoji hči med srednjimi vrati, počí v levi sobi strel.

Hči *se obrne in obstoji kakor odrevenela.*

Mačeha. Za Kristusa svetega! (*Plane k vratom na levi strani in bje po njih.*)

Soseđa *v nočni čepici in spodnjem krilu, zavita v veliko ruto, prihiti na prag srednjih vrat.* Križ božji! Kaj je?

Hči *se opoteče od srednjih vrat na sredo sobe in vzkrikne.* Zame! (*Zakrili z rokami, omahne in se sesede na kolena; potem si zakrije obraz z rokami in se skloni z glavo na tla; krčevit trepet jo izpreletuje.*)

Zavesa pade hitro.

Ivan Albreht:

Mati moli.

Pod oknom jablana razcvetena,
med tujo gospodo hči izgubljená —
in sama z nesrečo sem mati!

O, grudica rodna, ljubezni najčistejša druga,
kadar pogoltne smrtna me struga —
dovoli, da v tvojem naročju smem spatí!

Anton Loboda:

Moderna politična načela in naši obmejni spori.

(Konec.)

Že vidim zmagoslavje naših nacijonalcev, češ, pa je laška nevarnost pri kraju in naša zemlja do Adrije in Furlanije osvobojena! Res, ali tisti trenutek je izgubljena vsa naša severna pokrajina, vsa Koroška in vsa dravska črta na Štajerskem, z Mariborom kot središčem in z vso mariborsko gospodarsko-civilizacijsko sfero, ki sega na jug nekako do Poljčan. Kdor pozna le površno socialne in politične razmere v navedenem ozemlju, mi bo pritrnil brez debate. Tod je kapital res zaslužnil delavstvo ne le materijalno, temveč tudi duševno, nacijonalno. Povsod tod je delavstvo, ne le meščanstvo, vsled dosedanje nemško-državne taktike, danes še nemško misleče, dasi po večini slovensko rojeno; lokalni delavski sveti, na katere bi oblast prešla, bi se povsod brez oklevanja pridružili nemški nacijonalno-državni enoti, ne slovenski, oziroma jugoslovanski.

Čujem ugovore, češ, kako je to mogoče, saj je kmetsko prebivavstvo slovensko in vsak objektiven človek mora uvideti, da spada to ozemlje k Jugoslovanom. — Voditelj in nositelj vsake revolucije je mestno prebivavstvo, ker le v mestih in industrijskih središčih obstojajo mase, armade revolucije. V revoluciji ne odločajo statistike prebivavstva, kakor v parlamentarnem režimu, marveč le število nastopajočega mestnega prebivavstva. Zato pomeni revolucija absolutno oblast mestnega prebivavstva, v našem slučaju proletarijata nad eventualno drugače mislečim ali drugorodnim agrarnim delom dežele. Poleg tega pa je tudi velik del naše vasi v spornem ozemlju nemško orijentiran ali vsaj narodnostno nevtralen, dasi je etnografsko pristno slovenski. Dandanes pa je učinkovitost teh dejstev še veliko večja, ko imamo opraviti z načelno premočjo mestnega proletarijata nad vasjo.

Na lokalni samoupravi osnovana organizacija socialističnih nacijonalnih držav bi torej pritegnila celo koroško in celo štajersko obdravsko mariborsko civilizacijsko sfero k Nemčiji.

Zamenjamo torej v tem slučaju navedeno ozemlje za pokrajine, okupirane doslej po Italijanih, pokrajine, ki jih misli Pariz menda prisoditi Italiji. Ne mislim tehtati vrednosti zamenjave v gospodarskem ali kakršnemkoli oziru, opozorim le na eno, po mojem najvažnejše.

Ako izgubimo danes Primorje in Kras, smo izgubili to zemljo le za nekaj časa. Naši Primorci, Goričani in Kraševci so nacionalno tako prebujeni in zavedni in čutijo do Italijana tak rasni odpor, da je popolnoma gotovo, da se pod italijansko vlado ne bodo poitalijančevali, vsaj nekaj generacij ne, razen deloma v mestih, Trstu, Gorici etc. Ostanejo nam nacionalno trdni, in naša skrb bo, kdaj bomo lahko porabili priliko, da jih osvobodimo. Politične konstelacije se včasih hitro menjajo; ugodna zunanja ali notranja politična sprememba nam lahko že v ne predaljni bodočnosti prinese rešitev. Takšne perspektive ne bo videl le optimist.

Ako pa danes izgubimo Koroško in navedeni del Štajerske, smo ju s tem izgubili za vedno. Ponemčevanje je v tem ozemlju zadnji čas napredovalo zelo hitro; nimamo pa nikakega razloga pričakovati, da bi se raznarodovanje v doglednem času ustavilo. Obratno; priključeno kot edini mali drugorodni člen k Nemški državi, bi se to ozemlje še hitreje prilagodilo nemški večini.

Morda se kdo tolaži, da bi nam bilo treba apelirati le na objektivno razsodišče zmagovite socijalistične internacionale, ki bi koj uvidelo našo pravico in bi nam prisodilo navedeno ozemlje.

Pred vsem je znano, da so socijalistične konference postavile načelo, da je za državno-narodno pripadnost spornega ozemlja merodajna le svobodna samoodločitev prebivavstva samega. Ako se torej večina prebivavstva, predvsem delavstva, ne odloči za državno zvezo z nami, nimamo proti temu enakovrednih argumentov. Da bi se pa mednarodni forum postavil na stališče naše ideologije o reasimilaciji in regeneraciji napol ponemčenega ozemlja, za to nimamo zadostnih razlogov. Pred vsem opozarjam na dejstvo, da so se narodnostni spori obravnavali vedno nekako nezaupljivo, kot posebne vrste izrodek kapitalistične tekme. Pri nas smo poskušali nacionalizirati proletarsko gibanje kažoč na dejstvo, da je kapitalist pretežno nemškega pokolenja, delavec pa domačega, socialno nasprotje med njima je bilo obenem narodno. Ali v tem pa ni obsežena razrešitev narodnega prašanja tam, kjer je kapitalizem delavstvo zaslužnil narodno, kakor smo rekli zgoraj, s tem, da ga je ponemčil. Zakaj tega narodnega zaslužnjenja delavec sam ne čuti.

Naš glavni argument, s katerim smo nastopali proti renegetstvu, je naglašanje potrebe, da se doseže kar največja duševna povzdiga ljudstva, ki je mogoča le s posredovanjem materinskega jezika. Najgloblji smoter narodnega gibanja je ustvarjanje samostojne narodne kulture. Velikega kulturnega dejstvovanja človeštva se udeležujemo ravno s tem, da skušamo svoje ljudstvo uvrstiti v enoto z drugimi narodi ravno na ta način, da ga usposobimo vsestransko, gospodarsko, politično in kulturno, za to delo. Da pa vse to omogočimo, zahtevamo povsod šolo v narodnem jeziku; ta naj pomaga ustvarjati prvi za to potrebni temelj.

Ako pa živi vsled dosedanjega nemškega civilizacijskega vpliva del našega obmejnega prebivavstva v veri, da bo očrtani cilj dosegalo lažje in uspešnejše s pomočjo nemščine, udeležujoč se nemškega kulturnega življenja ter stremljenja po gospodarski in politični osamosvojitvi v nemškem narodnem okviru, je proti temu težko navesti objektivnih argumentov. Zato ne vem, s kakimi razlogi bi mogli nevtravno razsodišče pregovoriti za svoje zahteve — proti volji prebivavstva samega. Res da bi v nemško mislečem okrožju mnogo kmetskih občin glasovalo za nas, ali iz razlogov, na katere sem že opozarjal, je pričakovati, da bi ne bile odločilno upoštevane.

Na podlagi vsega tega se mi zdi samoobsebi umljivo, da internacionalno socijalistično razsodišče ne bo imelo nikakih razlogov razveljaviti narodno odločitev naših obmejnih krajev ter nam zgoraj navedene pasove prisoditi v smislu naše narodno-teritorialne ideologije. Zato se mi zdi, da lahko konstatiramo, da nam tudi od socijalističnega narodnopolitičnega načela ni pričakovati izpolnitve naših narodnih aspiracij na vsa sporna ozemlja.

Pa tudi na italijansko stran nam pripade v tem slučaju le kmetska pokrajina, ne pa obmejna italijanska oziroma poitalijanska mesta; ta bi dobili šele na podlagi upoštevanja gospodarsko-geografskega momenta nad nacionalnim ali pa s silo.

Dalje pa je treba opozoriti še na naslednje. Izvedba principa lokalnega narodnega samoodločevanja pokaže na kompliciranost narodnega prašanja. Spomnimo se, da je med vojno velik del ali celo večina socijalističnih teoretikov kazala na nemožnost nacionalno-teritorialne razločitve ter je predlagala narodno avtonomijo z gospodarsko-politično skupnostjo na temelju socijalizacije kot najboljšo razrešitev narodnostnih sporov. Zato nikakor ne moremo biti prepričani, da bi se ne utegnila pojaviti težnja, do-

sedanje historične države restavrirati v federativni obliki na naznačenem temelju, zlasti še če premislimo, da je cela vrsta narodov, Nemška Avstrija, Madžarska, Češka, Poljska (brez Gdanskega) po sedanji razrešitvi brez direktnega dohoda do morja. Za to možnost govori tudi okolnost, da se nahaja Rusija, kot danes vodilna socialistična država obdana okrog in okrog z drugorodnimi „državami“, ki ji zapirajo lažji dohod do morja.

Da tak preobrat k staremu ne bi bil izključen, za to govori tudi že parkrat naglašena okolnost, da so se delavske mase zavedale predvsem socialnogospodarskega pritiska, ne pa narodnega. In da torej niso toliko nacijonalizirane kakor meščanstvo. Očrtanim poskusom bi se bržkone ne stavile dovolj energično v bran; gospodarska reorganizacija na socialističnem temelju bi se dala prav gotovo hitreje in uspešneje izvesti v okviru stare države, ki predstavlja v gospodarskem oziru nekako ogromno, vpeljana tovarno, kakor pa v okviru na pr. naše nove države. Če bi kdo ugovarjal, da so nam današnji voditelji garancija zoper to, pa je treba — poleg drugega — premisliti, kako se v revolucijski dobi menja vodstvo ter prehaja inicijativa v nove roke.

Nekateri, ki pričakujejo narodno pravico od boljševizma, se tolažijo z naivno mislijo, da bo boljševizem podrl le odporno silo naših sosedov, dočim ga k nam sploh ne bo. Ta misel se mi niti resnega oporekanja ne zdi vredna; opozarjam le na naslednje. Mi smo k sreči s svojo nacijonalno politiko — kot „zmagoviti uporniki“ — med zmagovalci, ali drugače pa smo po vseh mnogoterih pojavih gospodarske, socialne, zlasti pa masno-psihične nature — med premaganci evropskega središča. Preživeli smo vse njegove strašne štiriletne stiske z velikim polomom vseh starih javnih avtoritet vred, — pa bi se mogli vzdržati, če zmaga socialna revolucija okrog nas?

Govoril sem dosedaj le o slovenskem obmejnem ozemlju. Kako bi se razvile stvari na Hrvatskem, menda po dosedanjih dogodkih ni potreba razmotrivati. Kakšna bo nadaljna usoda Banata in Bačke, naših žitnic, če pade avtoriteta srbske armade? Predvsem pa tisti trenutek izbruhne vnovič spor zaradi Macedonije. Kdor pozna natančneje ta spor, kdor je zasledoval na pr. lansko leto v „Kampfu“ o tem prašanju diskusijo med Zakazovim in Popovićem, socialistoma bolgarskim ter srbskim, ta mi bo pritrnil, da bi se zgodila Srbom velika krivica, ako bi se te dežele kratkomalo polastili Bolgari, za kar imajo slučajno do

zadnje dobe ugodnejše aspiracije kakor Srbi. — In slednjič bi v tem slučaju celo albanskim roparjem in nasilnežem šla večja pravica do uzurpiranega Kosova, kakor staroslavni Srbiji.

— Te perspektive se nam odpirajo z mirno doslednostjo, ako pričakujemo narodne rešitve od splošne socijalne revolucije. Prinesla bi nam morda res — v najboljšem slučaju — socijalno pravičnost, narodne pravičnosti pa nam ne more dati.

Računati pa moramo vrh tega z možnostjo, da socijalna revolucija ne zmaga povsod enakomerno, oziroma da nastopi v nekaterih državah prehitro reakcija. Nemški narod je pokazal doslej izredno discipliniranost; ako on zopet postavi reakcionarno nacionalistično vlado, — zdi se mi, da ima med vsemi zato največ sposobnosti — si lahko z malimi sredstvi poljubno uravna meje, in razmeroma le mala obmejna korektura mu je potrebna, da si zgradi most do Adrije. Vse to gotovo ne leži v obsegu nemožnosti; skoki nazaj v zgodovini niso nič izrednega.

Zato je naša narodna rešitev v mirai konsolidaciji. Ako pa vidimo škodo takšnih nasilnih socijalnopolitičnih preobratov, pa nikanar ne pozabimo, da so ti šele posledica razmer; socijalnopolitični zdravnik bo tedaj vedel, kam se mu je napotiti.

Mi trebamo torej mirnega razvoja, mirnega dela in — časa. V vseh spornih obmejnih pasovih se bodo razmere uredile v našo prid same po sebi; brez najmanjšega pritiska se bodo po razvoju stvari naši obmejni nezavedni rojaki vzgojili v zavedne in iskrene sodržavljane, samo — časa nam je treba za to.

In naše izgubljeno zapadno ozemlje? Ne bodimo nestrpni. Italijani so krvaveli iz tisoč ran in ne enkrat, predno so dosegli nacionarno ujedinjenje. Carbonari 1820, nadaljni upori 1830, 1848 — 1849, Mazzini, Garibaldi, vojska 1859, 1866, koliko je bilo žrtev, predno je nastala ujedinjena in svobodna Italija. Vzemimo Poljake, vzemimo Srbe, Grke; kaj je bilo treba žrtev, predno je narod dosegel svoj cilj. Bodimo odkritosrčni in priznajmo si: dasi smo strašno trpeli v tej vojni, za svoje osvobojenje smo naredili sami razmeroma malo. Izredno velik uspeh je za prvi pot to, kar smo dosegli. Ne štejmno izgubljenih vasi, ampak imejmo pred očmi celoto in pripravljajmo se za drugo fazo borbe za samostojnost in svobodo.

Milan Pugelj:

Prebujenje.

1.

Peter Srakoš je poštni uradnik. Star je okoli štiridesetih let, velik je, suh, podvržen pljučnim boleznim, plešast in miroljuben. Njegov obraz je podolgovat, nos močan, koščen in ozek, obrvi redke, oči vodene in majhne. Brije se jako neredno. Brki pod nosom so enkrat krajši, enkrat daljši, iz lica in brade pa vedno štrle redke in debele rdečkaste kocine. Kadar se nasmehne, raztegne brezkrvne ustne na levo stran navzdol, levo oko se mu razširi in desno stisne. S takó spačenim obrazom včasih dolgo posluša ali tudi čita cele strani.

Nocoj čita. Sedi, kakor je njegova navada, v kuhinji, pred njim na mizi je razgrnjen „Slovenski narod“ in po njem se vrste članki z debelimi črkami, ki so sama veleizdajstva. Srakošev obraz je daljši in daljši. Žena, ki sloni ob štedilniku, ga opazuje in vpraša.

— Kaj pa bereš?

Vpraša ga nemško, ker je Nemka, doma tam nekje od Gradca. S svojimi črnimi očmi, ki gledajo iz drobnih gubic, zre ostro vanj in ves njen brezbarvni in izžiti obraz pričakuje odgovora. Nemka je od pete do temena, svoje otroke vzgaja nemško, slovenski jezik se ji zdi nekakšen dijalekt kmetov, katerega ne mara poslušati, še manj se ga učiti. V hiši ima nemške knjige in nemške liste. Edina koncesija napram možu Slovincu je ta, da mu z milostnim prezirom dovoli naročiti „Slovenski Narod“.

— Čudno, pravi mož. Kaže se, kakor bi se bilo v par dneh vse obrnilo. Za kar si bil še včeraj obešen, smeš danes pisati in govoriti.

— Kaj pa je? vpraša žena naprej.

— V Makedoniji, pravi mož, so Srbi prebili fronto. Bolgari so se udali, Nemci in naši pa beže.

— Jim bo že dal Viljem, pravi žena in gleda ostro, jim je že dal, pa jim bo še. Za enkrat nas Slovani še ne uženejo.

Mož pripoveduje o dogodkih na laškem bojišču. Ofenziva, avstrijska namreč, ponesrečena. Protiofenziva uspešna. V Belgiji gre vse nazaj. Angleški tanki predirajo vrste, kjer se pri-

kažejo. Ženi se pojavita pod očmi na vsaki strani lica dve rdeči lisi. Njen pogled je še ostrejši. Usta odpre, da se pokaže par redkih dolgih zob, in vzdahne.

— To je kričaški list, kar imaš ti, pravi zbadljivo. To ni resno, kar je tam zapisano. Tiskajo tisto, kar si sami žele.

V kuhinjo pridejo otroci. Večja hčerka je stara sedemnajst let, fant šestnajst, manjša hčerka kaka štiri leta. Večja, Frida, je že v službi pri pošti kakor oče. Ravnateljstvo ji gre na roke, ker je odločna Nemka. Sin obiskuje nemško gimnazijo. Zna nekaj slovenskih besed, pa se sramuje govoriti. Mala Mimi klepeče vse križem: nekaj slovenskega, nekaj nemškega, kakor kaj ujame na cesti ali doma. Sin je vajen praviti zvečer o nemških junaštvih. Zlasti pripoveduje rad, kako se je podrla Rusija. Če odpre človek zemljevid Evrope z gornjo platjo Azije, ne vidi skoro nič drugega nego Rusijo. Kar nesejo, oči sama Rusija. Druge države izginejo pred to záplato. Toda klecnila je, Rusija je na tleh. Frida govori rada o slovenskih uradnikih. Kadar jih pogleda, se ji zde pijani. Nezmožni so, nerodni, na vseh koncih in krajih štrli iz njih kmet, robot in neotesan. Dobro vedo, kaj ona o njih misli in da jih prezira. Sovražijo jo krvavo, o tem je uverjena. Toda šef je Nemeec in na njeni strani. Kadar gre mimo njene mize, je nikoli ne prezre. Nasmehne se in jo vpraša: Kako vam je, gospodična Frida?

Nocoj ne govori ne sin, ne hči. Samo mala Mimi čevrlja nekaj po slovensko, nekaj po nemško. Mater vleče za krilo in kliče:

— Živela Srbija!

— Fej, pravi mati nemško, kakšne izpridene pobaline si pa spet danes poslušala? Tega, Mimi, ne smeš ponoviti nikoli več. Kakor te imam rada, te bom pretepla, če te še kdaj slišim. Ti govori samo to, kar čuješ mene.

— Živela Ugoslavija! zakliče Mimi uporno in zacepeta.

— Molči! se obregne jezno mati in ji potegne predpasnik iz rok.

— Da, da, kima zamišljeno sin, sede za mizo in gleda debele naslove po „Narodu“. Njegov koščeni, podolgovati obraz je tak kakor vedno. Samo oči so nekoliko trudnejše in ravnotako kretnje. Podpre glavo, svedra s prsti črne lase in govori bolj sam sebi kakor drugim.

— Zdaj bo pa nekaj novega na svetu. Jugoslavija, Jugoslavija. Kraljestvo, republika — ali kaj?

Vzdahne, preloži glavo v drugo roko in reče materi: Počasi bo treba pospraviti.

— Kaj še, vzklikne Frida. Ali si tako neumen, da verjameš tem čenčam? Mi, Nemci, smo hoteli samo vedeti, kakšni so ti naši Slovenci. To vse skupaj so le limanice. Zdaj jih imamo v pesteh. Ne boj se, zaslužili so, kar jih čaka: vislice.

Zasmeje se suho, pikro, brez čustva in oče zakašlja.

— No, no, pravi. Gospodičnam ne pristojajo take besede.

— Molči, Frida, pravi mati in daj mi veliko belo skledo sem, da stresem vanjo krompir. Pomagaj mi lupiti.

— Nemčija prosi za mir, bere oče počasi in prestavlja sproti na nemško.

— Pojdi, pojdi, pravi sin. Tako daleč še nismo.

— To je vse nemška spretnost, se oglasi naglo Frida, ki stoji tik štedilnika in lupi krompir. Zvabili jih bodo, ujeli in posekali vse do zadnjega. Potem bo ves svet nemški. Mi bomo gospodarji vse zemlje. Ajs, kako je vroč!

Debel krompir ji pade na tla in razleti na rumenih ploščicah.

— Neroda, jo kara mati. Zdaj drži krompir in pusti politiko! Oče vstane, vtakne roke v žep in prične hoditi po kuhinji.

— Da, da, pravi in si globoko oddahne. Pred pragom so novi časi. Lahko se v par dneh vse izprevrže. Tisti, ki niso bili nič, bodo na vrhu, tisti, ki so bili vse, bodo na dnu. Mi pa moramo misliti tudi nekoliko nase.

Ustavi se pred ženo in jo gleda mirno, stvarno, udrtih prsi in z rokami v žepih.

— Le vse premislimo, le vse premislimo.

— Če bi res prišlo drugače, pravi žena, potem bi se mi takoj izselili.

— Če bo še čas, odgovori Srakoš počasi in ponovi. Če bo še čas. Kaj pa veš?

— Ti, se šali Frida, pojdeš z nami. Sicer čitaš „Slovenski Narod“, toda naj bo!

— Frida, ti si gos, reče sin ogorčeno. Drži enkrat svoj jezik za umetnimi zobmi.

— Nesramnež, sikne Frida in kima jezno očetu, ki ji maha z roko, naj molči.

Mati zgane obe rami naenkrat in gleda krompir, ki ga ravno lupi. Srakoš hodi spet po kuhinji in premišlja. Spominja se vsega od kraja. Kako se je pred dvajsetimi leti seznanil s svojo seda-

njo ženo, kako so ga prestavljali sem in tja in kako je vsemu dal, da je šlo svojo pot. Skrbel je samo za denar in za tistega je žrtvoval vsak dan osem ur, ki jih je presedel v pisarni. V tem je videl vso svojo dolžnost. Vse drugo je bilo posvečeno udobnosti in lenobi.

2.

Drugi dan po službi je šel Srakoš k svoji materi. Ob šestih, ko so iztekle uradne ure, je bilo že popolnoma temno. Ulice in ceste, ki so kazale lice dolgotrajne vojske, so bile mračne in blatne, trotoarji razdrti, kandelabri za svetilke uviti ali odlomljeni, svetilke po njih že davno razbite.

Srečaval je moške, vračajoč se z dela in stanujoč na drugem koncu mesta, in ženske, ki so skrbne in revne tekale po mestu, da dobe kakršnekoli hrane za lačne otroke in može.

Njegova mati je stanovala v predmestju. V sobi je imela še vso staro rodbinsko ropotijo, ki jo je vozila s seboj, koder je hodila. Na omari je stalo več križev, sveti Anton, lurška Mati božja, po stenah so visele same svete slike razne velikosti, a ob vratih rožni venec z debelimi črnimi in rjavimi jagodami. Pohištvo je bilo staro in zanimivo.

Ko je vstopil, je sedela mati pri mizi in čitala iz debele, rdeče obrobljene mašne knjige. Luč je stala tik nje, bila je tista davna petrolejka z belim senčnikom, ob kateri se je učil Srakoš še kot dijak.

— Dober večer, mati, jo je pozdravil.

— Bog daj, bog daj, je ponovila naglo starka in ga gledala pozorno in ljubeznivo s svojimi starimi oslabelimi očmi. Tak si se vendar enkrat spomnil name, tak si vendar prišel.

In takoj je poskrbela zanj.

— Malo ajdovih žgančkov ti lahko skuham, tudi masti imam nekaj in jajček. Če hočeš, pa ti rada naredim.

— Nič ni treba, mama, kar tako se pogovoriva.

— Boš pa malo dobrega kruha in par jabolk.

Naglo je vstala, prinesla belega kruha in dve debeli rdeči jabolki. Položila je vse predenj in ga silila: Tak jej, no, tak jej!

Srakoš si je odrezal belega kruha, ki je bil tiste čase redek, lupil je rdeče jabolko in zavzdihnil. Starka je pomeknila stol bliže, gledala skrbno sinov obraz in iskala v njegovih očeh, v njegovih potezah in na njegovih ustnih hipne misli in pravo stanje.

— Mama, novi časi so prišli, stari so propadli, je rekel sin.

— Sem nekaj slišala in nekaj tudi brala, je rekla naglo starka. Saj tako je prav. Vsak zase, ne pa tisto, da bi tlačili drug drugega kakor do zdaj.

Srakoš kima z glavo, dene v usta košček kruha in ga počasi žveči. Toda, pravi, tudi tako je že, da mora nemški uradnik na Nemško, naš pa k nam.

— Kakopak, reče starka, saj tako naj bo.

— Kjer je vse v redu, gre to gladko izpod rok, govori sin, pri meni na primer pa je vse drugače.

— E, Peter, povzame mati, nisem ti dejala enkrat, večkrat sem ti ponovila in še takrat, ko je bil čas. Naš človek vzemi našo žensko za ženo, tako, ki govori naš jezik in ki po naše misli. Hojoj, koliko ti je po naših krajih lepih in mladih deklet, menda nikjer toliko. Pa ste bili taki vmes, da jih niste videli. Šli ste med Nemce in pripeljali domov, kar ste pobrali tam na cesti. Ni se znalo obrniti v domači hiši, ni moglo z materjo izpregovoriti besede, ker ni znalo našega jezika. Ej-jej, kako je bilo žalostno, ko si pripeljal ti svojo! Takrat je bil še rajni oče živ, vse sva pripravila za sprejem, pa zraven vedela, da bo napak. Oče je tolkel nekaj po nemško, pa mu ni šlo. Medve sva se pa le gledali, čeprav si ti pripovedoval meni, kaj misli ona, in njej, kaj sem rekla jaz. Ponoči se je oče prekladal po postelji in vzdihoval, pa sem ga vprašala, kako sta mu všeč. Saj sama vidiš, je zastokal in se prekladal naprej.

Sin grize jabolko in pravi: Res je. Pa je vsega le največ krivo to, ker so nas mešali. Nemce so pošiljali med nas, nas pa med Nemce in tako se je kateri ujel.

— Le čakaj, nadaljuje mati, jaz sem to že vse takrat premislila. Vidiš, pridejo otroci in treba jih je izrediti. Ali po tvoje, ali po njeno? Potrebno je, da eden odneha in tisti ni potem nič. Tisti ne velja. Otroci ne govore njegovega jezika, nimajo njegovih navad, niso po njem izučeni. Tisti ne velja. Zakon pa, kjer ni nič mož ali nič žena, je slab. Tako je, kakor človek na eni nogi. Saj gre vse naprej, saj se živi, pa kako!

Srakoš premišlja, gleda v mizo in preklada olupke.

— In še eno je res, doda mati, še eno. Če vzame Nemeec našo žensko, bo vse po njegovem. Otroci, ona, vse po njem, vsi po nemško in vsi Nemci. Če ti pa Slovenec vzame Nemko, je pa ravno narobe. Vse po njenem, vse po nemško, otroci in še

mož. Kakšni pa ste, res vas ne spoznam. Stara sem, pa si mislim, če bi bila mlada, pa če bi že kako prišlo, da bi imela Nemca za moža, tistega pa ne, sin, da bi prodala vse, kar je našega, kar tako na slepo. Jezika ne dam, bi rekla, pa svojih otrok tudi ne. Tako naj bodo, kakor sem jaz. Vi ste možje, no, pa tako!

— Eh, pravi sin, včasih sem mislil na to, pa redko. Nauči ženo svojega jezika, toda kdaj? Službe osem ur na dan, človek si rad oddahne in tako mine čas.

— Nič, nič, poprime mati, saj ni tega, kar sva se nazadnje menila, nič treba. Hojoj, koliko ti je pri nas deklet, zalih deklet kakor malokje! To, kar ste navozili od drugod, se lahko pred njimi skrije. Vidiš, sosedova Lena, saj se je še spomniš? Včasih me je vprašala: Kaj pa vaš? Kaj pa Peter? Se bo pa tam oženil! — Nič se ne bo, te je branil oče, saj je moje krvi! — No, potem si pa pripeljal svojo sedanjo in Lena se ti je smejala. Tako, je rekla, bi pa tudi pri nas lahko dobil!

— Veste, mama, pravi sin, zdaj je tako, da mora vsak iskati službe tam, kamor spada. Nемец med Nemci, naš med nami.

— Saj to je prav, kima mati, saj tega je treba.

— Frido so spodili iz službe, vzdihne sin.

— Zakaj, se začudi mati.

— Nemka je.

— E, če je Nemka, se premisli mati, potem je seveda prav. Pa da je Nemka, praviš, pa tvoja hči je!

— In če grem jaz na Nemško, pa mene tam odslovijo. Zdaj dobro vidim, mati: vse je bilo narobe. Prišli so časi, ki delajo z nami obračune za nazaj. In ne za malenkosti; za celo življenje. Vidi se, kaj bo. Družine se bodo ločile, žena bo pustila moža, oče otroke, mati sina. Delilo se bo vse natanko, kakor si je kdo zaslužil. Kdo bi si bil kdaj mislil na ta življenjski obračun?

(Konec prihodnjič.)

Avgust Žigon:

Prispevek k petdesetletnici.

(Dalje.)

2.

Jurčič je bil torej dné 3. VII. 1868. vendarle še na Dunaju ter je tega dné še govoril tam ž njim Stritar sam. In bilo je, kakor da čaka Jurčič nekega odgovora in poročila Levstikovega iz Ljubljane — na neko pošiljatev svojo, toda zastonj! Tu je vstajala Stritarju in Levstiku ob „Mladiki“ nekaka uganka; in 4. VII. je vsled tega Stritar pisal, istega dné kakor svoje gorenje Levstiku, Jurčiču torej — dve pismi: eno na Dunaj, eno v Maribor, ki pa se nam nista ohranili. Toda, kaj Jurčič nató?

Ne vemo družega kot to, da se Jurčič ni oglasil ne Stritarju, ne Levstiku. Ker se nam ni ohranilo nobeno izmed omenjenih dveh pisem Stritarjevih Jurčiču (ddto 4./VII.), a tudi morebitni kesnejši odgovor Jurčičev ne, ne moremo niti toliko sklepati, je li Jurčič katero sploh prejel, in če, — kedaj in kje?

Pač pa je odgovoril Stritarjevemu listu z dné 4. VII. Levstik, in sicer že pred 9. VII., ker tega dné je že spet odpisal Levstiku — Stritar! Torej je Levstik, prejemši Stritarjev list z dné 4. VII. recimo že takoj naslednjega dné 5. VII., odgovoril Stritarju že vsaj 7. ali najkesneje 8. VII. 1868.; toda ta list Levstikov nam ni znan, ker ga Stritar ni dal na razpolago. Ali se nam je izgubil? Ali si ga je Stritar pridržal namenoma? Da ga je pa Stritar prejel, priča nam naslednji njegov odgovor Levstiku:

Dragi moj!

To je bolj ko čudno; jaz ne vém, kaj bi si mislil; od Jurčiča nič odgovora, eno pismo vsaj je moral prejéti. Ravno taka je tudi z Janežičem — ta pravi da ní prejel enega rokopísa, uni pa da ga je poslal. Samo tegá ^[1]Te prosim, nikar ne govori, da ^[s]bo sum nate letel! ¹ — To je rés že malo skandalu podobno; ljudje

¹ Stritarju je tu pač na mislih Jurčičeva povest „Doktor Karbonarius“, ki je bila ostala prav to isto leto v Glasniku nedokončana, „ker nam (kakor naznanja urednik Janežič 27. V. 1868, na str. 236) g. pisatelj žalibog še ni poslal konca do denašnjega dneva“. Iz opombe Stritarjeve izvemo: da je Jurčič

bodo nazadnje nevoljni vso to reč na miru pustili. Meni je le žal, prav žal, da imaš Ti sitnosti za vso svojo prijaznost!

Saj sem jaz tudi zanikern, kakor veš; ali ta reč ima tudi svoje meje. Meni je djal J. že v začetku majnika, da je vse gotovo in pripravljeno za tisk, le moje reči še ne; naj se toraj podvizam, da se reč ne zaderžuje; in rés, akoravno se mi je toliko ljubilo pisati kakor pesu česen jesti, silil sem se, in zveršil sem, kakor sem vedel in mogel svoje reči, zlasti pa povest je, končana tako nanagloma, tako poveršno in posiljeno, da me je rés sram; ko bi bil človek tako vedel, bil bi lepo sčasoma pisal kadar bi se mu bilo ljubilo!

Ne zameri, z bogom!

Tvoj

Vösl. 9/7 68.

stari Stritar

Tisti četrtek, dné 9. VII., ko je pisal na Dunaju Stritar to svoje pismo Levstiku, pa je prinesel v Mariboru „Slov. Narod“ (v svoji 41. številki: 9. VII. 1868) prav na koncu lista v zeló markantnih črkah ta-le oglas Jurčičev, brez dneva, brez kraja!

Čast. gg. prejemnikom „Cvetja“

dajem na znanje, da kmalu izide druga polovica začetega romana „Cvet in sad“, katero imam v predelavi, ter da se jim pošlje kakor prej bo mogoče.

Jurčič.

Podpis Jurčičev je v tem oglasu tako krepko tiskan, da te kar v oči bode! Ali ni Jurčič morda s tem povedal slovenskemu svetu in svojim prijateljem sam, — kje je?

Bilo je to v isti številki „Narodovi“ (št. 41.: 9. VII. 1868), ki je prinesla „Iz Ljubljane, [z dné] 7. julija izviren dopis“ o Guttenbergovi 400 letnici, ki so jo bili preteklo nedeljo (2. VII. 1868) slavili ljubljanski tiskarji z mašo na „Cvetličniku“ (! = na Rožniku) ter z zajutrkom na Drenikovem vrhu, a zvečer pa s posebno ve-

trdil, češ, poslal sem rokopis Janežiču; a Janežič pa, da ga ni prejel, kar mu lahko verujemo. Torej bi bil Jurčič dovršil povest, a žal se je konec na pošti izgubil? — In enaka da je stvar bila sedaj tudi ob Mladiki s „Sosedovim simom“! Levstik je moral v tistem neznanem nam pismu pisati Stritarju, — češ, Jurčič trdi vsem, da je konec povesti poslal, a ne Levstik ne tiskarna da ga nista prejela; in zdaj da bo sum nanj letel, — na Levstika; kar mu pa tu Stritar odločno zavrača! Prav ta stavek Stritarjev, očitno povzet iz Levstikovega najnovejšega pisma, nam priča, da nam tu manjka eno Levstikovo pismo iz dni od 5.—8. VII. 1868.

selico „na prijaznem vrtu Pri Krčonu“. Levstik se je bil te veselice udeležil osebno ter govoril posebno napitnico v Guttenbergovo in sploh v proslavo tiskarskega stanu,¹ a imel zato tisto nedeljo zvečer pri veselici — epizodo s profesorjem Heinrichom, kakor o tem poroča „Narod“:

„Glavna veselica pa je bila osnovana zvečer na prijaznem vrtu „Pri Krčonu“, pri kateri se je nehote položaj naših narodnih nasprotnikov zopet zasvetil. Lučico mu je prižgal elegantni g. prof. Heinrich, kateri je v bombastičnem govoru jel spodbijati in po imenu na oder klicati vrlega narodnjaka g. Levstika, ki je pred njim govoril jedrnat, in z veliko pohvalo in radostjo sprejet govor. G. prof. Heinrich ga sicer ni umel, kajti naš Levstik govori le slovanski jezik, ki nima prostora v g. Heinrichovi glavi, dasiravno bi mu tacega znanja nihče v greh ne štel, saj je večina njegovih dijakov slovenska. G. Heinrich jo je s svojim filozofičnim, samo od njega čislanim govorom slabo opravil, kajti Levstik s tem na odgovor prisiljen je nasprotnega svojega govornika tako krepko zavrnil, in s svojim govorom pri zbranem občinstvu tako dobro opravil, da je slavni g. Heinrich veselje do novega odgovora zgubil, in s svojim nemškimi in ponemčenim spremstvom peté odnesel. Koliko enakih skušenj bo še našim nasprotnikom treba, predno sprevidijo, da s svojim neslanim agitiranjem za nemštvo si med našimi Slovenci ne bodo toliko prislužili, da bi si le enkrat jed osolili.“

Takó „Narod“ o Levstiku 9. VII. 1868. Toda istega dné pa 11. seja odbora Matice Slovenske v Ljubljani — drugače! Pričelo se je prvo drezanje — zaradi Vodnika: češ, Vodnika ne bo, ker ga Levstik ni dovršil, — kar so „Novice“ prinesle takoj v sredo 15. VII. (na str. 229) takole v javnost: „Vodnikovih pesem, ktere je odsek za izdavanje knjig, kakor je bilo sl. odboru že v X. seji naznanjeno, izročil g. Levstiku, da jih vredi, žalibog letos ne moremo izdati, ker nam vrednik še ni izročil rokopisa, da-si tudi je bil 3. marca t. l. za trdno obljubil, dovršiti in izročiti svoje delo do 15. aprila.“ Bile so to priprave za bližajoči se IV. občni zbor Matice Slovenske, za dan 5. VIII.

Stritarju pa je odgovoril ter izporočil prvič nekaj поблиžjega o Jurčiču Levstik takoj — z obratno pošto:

¹ Deloma ohranjeno v rokopisu, a doslej neobjavljeno.

10.

Dragi prijatelj!

V Ljubljani 11/7 868.

Tvoje pismo prejemši precej odgovarjam. Tist dan, ko sem zadnjič pisal tebi,¹ pisal sem tudi Jurčiču dve pismi enakih besed: eno na Dunaj, drugo v Maribor, pa še nijsem dočakal odgovora.² Zvedel sem za trdno od necega g. Eržena, da je Jurčič uže v Mariboru pri „Sl. Narodu“. Ist Eržen mi je pripovedoval, da je bil Jurčič zadnji čas v hudih novčnih zadregah, pa je 50 gld. prejél (kar mi je povedal tudi v Ljubljani g. Tomšič, „Sl. Naroda“ vrednik) od „Sl. Naroda“, in potem da so bili na Dunaji nekaj dni „veseli;“ a Jurčič da je vedno rekel, da je za „Mladiko“ uže ves rökopis meni poslal. Jurčičev odgovor, katerega se vendar še nadejem, mora to vse razjasniti; jaz sem ga v zadnjem pismu trdo prijél. Škoda je, da se je ta stvar z „Mladiko“ tako zakesnila! Toliko za odgovor! Bodi zdrav in vesel!

Tvoj stari prijatelj

Levstik

Na vnanji strani naslov: | Sr. Wolgebom | Herrn Josef Stritar | in | Vöslau | bei Wien | N° 137. | — Poštni pečati: (LAIBACH) Stadt 11/7; VÖSLAU 12/7 68.

3.

Bilo je to pismo Levstikovo zadnje o sitni Jurčičevi zadevi; in bilo je zadnje Stritarju za dolgo dobo; nastopil je na Levstikovi strani strm presledek — tja do konca leta 1869., ki ga je zrahljal šele Levec s svojim listom z dné 4. XII., in ga prekinil nató Levstik šele dné 28. XII. 1869. — s svojo literarno pošiljativjo za novi dunajski „Zvon“.³

Vsa Stritarjeva pisma, kar jih je l. 1868. (in tudi l. 1869.) še prejel Levstik, so ostala dosledno brez odgovora. Pomračili so se bili v drugi polovici l. 1868. kar nenadoma Levstiku njegovi dnevi, — in Levstik je obmolknil!

O pereči zadevi pa imamo le še kratek odgovor z Dunaja, ki je skončal med Stritarjem in Levstikom epizodo o Jurčiču: le en sam še kratek stavek o tej stvari kar takó-le mimogredé v

¹ Tega dneva ne vemo, ker nam to pismo Levstikovo ni znano.

² Tudi ti dve pismi sta nam izgubljeni.

³ Glej: Slovan 1916., str. 41 in 42. — Omenim naj ob tej priliki, da me je dr. Prijatelj prav opozoril, češ: tisto nedatirano Stritarjevo pismo „Accipe colloquium“, ki sem ga umel in na o. m. natisnil kot „Vivos voco!“ Levstiku, da pódpri s svojo pomočjo „novo podjetje“ — „Zvon“; tisto pismo, ki piše v njem Stritar še zeló preprosto, naravnost začetniško slovenščino z „de“ itd.; tisto pismo da ne bo vabilo za „Zvon“, ampak za „Klasje“: ne torej iz l. 1869., ampak iz l. 1866.

*X. Tvar d'obe, ko me je Levstik
vbejan glade' na slovenski izpit na Dunaji - stavlovenščine mišil
Tome 7/1868
vrtov 22/7 1919*

tem odgovoru; le ena sama kratka, dozdevno povsem postranska, vendar velepomembna opombica je še sledila Levstikovemu poročilu: in poslej — ni besedica več, ne o Jurčiču, ne o „Mladiki“, ne o zaključku „Sosedovega sina“ — med Levstikom in Stritarjem!

Dragi moj!

Prejél sem dopis od dram. društva, da sem voljen za odbornika,¹ in da naj povém, če prevzamem to mesto; kér ne vém, kakó in kam bi spodobno pisal — zató se pa obračam na Te — saj, če sem prav slišal, si zdaj Ti pervosednik in torej moj višji od zdaj za naprej. Naznanjam Ti toraj spodobno, da „sprejem“ volitev. To svojemu višjemu; svojemu staremu znancu in prijatelju^[.] pa še to: da me ta volitev nič prav ne veseli, in da bi se ji tudi rad odpovedal, ko bi se spodobilo; kér čutim, da mi ne bó moč spolnovati svojih dolžnosti. Če hoče kaj iz mene biti, moram koncentrirati svoje moči — predmetov in planov imam polno glávo (vmés tudi poštenih) takó da jih ne zveršim vsih, če živim sto lét*. Tako tudi nisem za izdajo Glasnikovo. Janežič me prav bombardira z dopisi. — Od Jurčiča še zdaj ní nič odgovora . . . Lepo Te pozdravlja

Tvoj

Vösl. 12 7 68.

stari Stritar

In takó nas puščajo tu vsa pisma, ki nam izporočajo pravzaprav le dejstvo, pa brez jasnega odgovora, — kaj in kakó z Jurčičevim zadnjim rokopisom za „Mladiko“! Le eno nam sledi iz njih z vso gotovostjo: da se je tu Stritarju nekaj prav osebnega podrlo ob Jurčiču. Upiral se je Stritar, dokler se je le dalo, temu doživljaju; izpraševal je, iskal in iskal, odgovarjal z nervozno naglico, — češ, morda se mi le še oglasi Jurčič ter mi pojasni vso zadevo; ali pa mi morda le še pride odkod ugodno poročilo, ki izreže Jurčiča iz zanjke ter vzame ta kelih od mene! Toda, Levstikovo zadnje pismo pa je, kakor se zdi, s svojo hladno stvarnostjo pokosilo zadnji up, — da je sledila le še kratka izpoved katastrofe: „Od Jurčiča še zdaj — nič!“ Tu je Stritarja že zadelo: sklenil je tu račun — ter se odpeljal domov na pogovor k Levstiku! A doživel je tudi ob njem — namestu pomoči podporne, ki bi mu omilila vdarec, nenadoma spet novo katastrofo.

*X. Danes ima * 23 let, 4 mesec & 16 dni. Stritar, 22/*

¹ V seji dramatičnega društva dné 21. junija 1868.

Istega dne pa — glej slučaj! — kakor Levstiku poslednje pismo svoje Stritar na Dunaju, je „imeniten slovenski domoljub“ v Velikovcu na Koroškem pisal kratek dopis „Narodu“ v Maribor — o novem, slovenskemu svetu ravnokar objubljenem „Glasniku“, češ da: „vreduj ga Peter ali Pavel, dokler mu s krepkejšo podporo v denarjih pod pazduho ne sežemo, bode vedno le — životaril in hiral.“ Denarja treba! to je bil torej spet tu javni klic. In kakor organski odmev, kakor nekak prvi sad tistega članka v „Slovenskem Narodu“ z dné 13. VI., ki je klical bogatine naše, češ: „vi pred vsemi pokažite, da naša domača reč lahko cvete, da ji ni treba hirati . . .“, se zdi ta dopis iz Velikovca na Koroškem, spet torej tam od periferije slovenske! A glej, — ni bil bogatin naš, ki se je tu oglasil; ampak bil je spet le tisti sloj, ki si svoj goldinar po vinarjih od ust trže; ožja, maloštevilna, v domovino hrepeneča družba tam „v nemškem“, ogroženem ozemlju našem je zložila 65 gld. ter izročila ta svoj vdovin vinar kot prispevek za boljšo bodočnost, kot prvi prispevek za novi leposlovni list slovenski v roke že pozabljenega drja. Pavliča! In zložila ga je, glej! iz spoznanja, — da treba tudi literarnemu delavcu plače za njegovo delo; in boljša plača v denarju da bo priklicala in omogočila tudi boljših prispevkov! Zato — „skušajmo po vsem Slovenskem nabirati ne le naročnikov, temuč zlasti s početka tudi denarjev“; a ta denar — „zlasti naj bi se po čitalnicah in po večjih krajih in trgih povsod kdo potrudil!“ — je poslati vredništvu „kot začetno podporo“, da se sámo zamore vzdržati in pa da bo imelo kaj pod palcem za honorarje pisateljem.

To so bili nekam novi glasovi v našem svetu, dotlej skoraj nepoznani! Razlikovali so se zeló od načela Bleiweisovih „Novic“, da poj pesnik in piši pisatelj rodoljubni naš slovenski za „slavo in pohvalo“! Le sklep je v tem klicu iz Velikovca še povsem po duhu tistega časa nekam naiven in tesen, ker zahteva za ta denar „samo to kontrolo, da nam vrednik v kakovem listu položi račun dohodkov in stroškov, od kod in koliko da je namreč prejel, ter komu, koliko in za česa da je izdal“.

Nam pa je važen ta „rodoljubni“ dopis iz Velikovca tu posebej zaradi tega, ker je povzročil naslednji načelni

Dostavek vredništva:

Ta dopis, ktereга smo prejeli od imenitnega slov. domoljuba iz Koroškega, nas je prav oveselil in preverjeni smo, da smo o silni potrebi in važnosti dobrega lepoznavskega berila vsi ene misli. Naj pri tej priliki na-

znanimu, kar mislimo in vemo o tej zadevi. — Ker je imel „Glasnik“ največ podpore med mladino, začne izhajati novi literarni list z oktobrom t. l., to je: začetka novega šolskega leta. Izdajati ga mislita glavna sodelavca g. Janežičevega Glasnika poslednjega leta: gg. Jurčič in Stritar. Novi list bode specifično literaren, kar gledé naših potreb in tesnega okvirja, ki ga more imeti, kakor tudi v zaupanji, da bode začela sl. Matica izdajati list za strogo vednostne reči, in krepko podprta družba sv. Mohorja popularno-podučen list za ljudstvo in menj doraslo mladino — popolnoma potrjujemo. Kolikor nam je znano, bode imel novi lepoznavski list delavcev dovolj. Edino česar mu je treba je materialna podpora in zares bi bilo sramotno za slovenstvo, če se samo zarad tega ne bi mogel vzdržati. Delajte toraj, domoljubi, naberite naročnikov in posnemajte izgled vrlih koroških domorodcev! — Kar se pa tiče „kontrol“ — naj nam prečestiti g. dopisnik dovoli kratko opombo. Gotovo je prav tirjati, da se prejetje denarne pomoči od vredništva potrjuje in tako v imenu pospeševanja naše beletristike domoljubom, ki store kaj za to pospeševanje, zahvala izreče. Vendar bi mi mislili, da naj se ne zahteva da bi se celo razglašalo koliko in komu se je za honorar dalo toliko in toliko. Marsikteremu pisatelju bi bilo neljubo, da se na veliki zvonec obeša če in kaj je prejel za ono ali to literarno delce. Vse te reči naj ostajajo med pisatelji in vredništvom. Če pisatelj sam hoče razglasiti, slobodno mu. — Še eno je, česar se nam je ogibati pri podpiranju lepoznavskega lista, namreč to, da damo, kar damo, iz domoljubja in ljubezni do svoje reči, ne pa morda da bi kot podporniki hoteli imeti kak vpljiv na list, kar utegne vredovanje samó težiti in zavirati. Naši slovenski beletristi in kritiki bodo gotovo imeli po eni strani umetnost za vodilo, po drugi pak se ni bati, da bi na pota zašli kamor so se izgubili nekteri francoski in nemški pisatelji.

(Dalje prihodnjič.)

Igo Gruden:

Uspavanka.

Iz parka bezeg tiho v noč dehti —
 še v spanju tvoja roka kdaj se zgane,
 iz sanj teló še kdaj ti zadrhti,
 za hip tedaj polnoč drhté obstane —
 sládko spi!

Iz parka bezeg tiho v noč dehti,
 po mraku vonj do naju se pritiplje,
 čez naju se prelije iz noči,
 ves božji sèn noči na naju siplje —
 sládko spi!

LISTEK.

Jurčič, Josip. Zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1919. Izdala in založila „Tiskovna zadruga“. I. zvezek (Pesmi. Narodne pravljice in pripovedke. Spomini na deda. Prazna vera. Uboštvo in bogastvo. Jesensko noč med slovenskimi polharji. Juri Kozjak. Domen.) XXIV—503 str. 12 K.

„Levstik je rodil Jurčiča.“ — S temi biblijskimi besedami je začel urednik Jurčičevih spisov svoj uvod in tako v kratki besedi podal genealogijo Jurčiča epika — kot izvrševalca literarnega programa, ki mu je metodo in smoter določil Levstik. Levstikova bistrovidnost in Jurčičeva udanost, s katero se je poglobil v vse skrivnosti Levstikovega literarnega katekizma, sta nam ustvarila v Jurčičevi epiki delo, ki bo ostalo trajne vrednosti. Ne samo vsled tistega ognja in tople ljubezni, ki diha iz vsakega dela, kateremu se je njegov oče posvetil z vso dušo, mnogo bolj z ono očarujočo domačo intimnostjo, ki preveva vso Jurčičevo epiko, in ki nam ostane dragocena tudi tedaj, ko v drugačnih razmerah v njenem zrcalu gledamo ves čar in lepoto dni, „ki so bili.“

„Levstik je rodil Jurčiča“ — ta genealogija ne sega preko ozkih plotov naše domovine in literaturice, posebno onih dni ne, če pa jo konštruiramo še dalje nazaj, pa se nam pokaže, da tiči v tej genealogiji nekaj, kar je za epika presenetljivo: Jurčiču manjka prava epična originalnost. Epične „invencije“ v pravem smislu pri njem skoraj ne najdemo. Njegove „fabule“ so čudovito shematične, njegovi tipi enolični „originali“, skratka: notranji skelet Jurčičeve epike je presenetljivo preprost, tako da vidimo skoro vsepovsodi za njegovo epiko isto kopito. Zdi se, da mu je tudi tukaj bil učitelj Levstik, ki ga je opozoril na komodne epične sheme, kakor jih je bila ustvarila umetnost davno že pri drugih narodih. Vse kaže, da Levstik, ki na „Sreči v nesreči“ pač ni cenil samo domače obleke te povesti in ki je Jurčiču za zgled pripočel Bitziusa v času, ko ga še njegovi rojaki niso posebno cenili, da ta Levstik Jurčiču ni bil samo učitelj za „domačnost“ epike, ampak tudi glede njene rokodelske strukture. Tako srečavamo v Jurčičevi epiki tehniko, ki nam je znana iz angleške literature, tako prihaja, da nas tolikokrat sreča v njegovem pisanju španski Lazarillo de Tormes! Če hočemo do dna oceniti in spoznati Jurčičevo umetnost, nam ni dovolj, da vemo, da ga je rodil Levstik, treba nam tudi vedeti, kdo je rodil Levstika!

Notranji skelet je tuj, toda domača, pristno Jurčičeva je zunanja forma njegove epike, nje srce, nje kraj in njene kretnje. Ti tuji skeleti so v Jurčičevih rokah oživel; ta veliki čudodelnik jim je vlil naše krvi, jim vdihnil našo besedo, jih postavil v naš svet, tako da se niti ne zavemo, da so kosti teh „naših tipov“ prišle od bogvekod. Tukaj se je šele pokazala prava njegova tvorna sila; brez nje bi mu najlepši Levstikovi recepti ne pomagali prav nič. — V „Spominih na deda“ modruje stari ded: „Zvečer smo domlatili. Stren je bil prinesel od nekod vina — takrat je bil še po štiri krajcarje bokal

— in žehtali smo ga do poldesetih. Dobro sem se ga bil nalezal. Poldesetih odbije. Hent, jutri je nedelja, si mislim, moral bom iti k prvi maši, treba se bo opravljati domov. Strenovka mi dá urezanice, Stren neke krajarje za plačilo, jaz privežem z urezanicco napolnjeno culo na gložo, zadenem ročnik na ramo in halo: „Bog vas obvaruj!“ — pravim —, Strenovi, nikar kaj ne zamerite; kadar vam bo še kaj treba, le povedite!“ In grem.“ Vsak ded, vsak starec je posebljena epika v razmerah, v katerih še ni nobene knjige, živa knjiga, ki ne čaka na polici, ampak se oglašča iz zapečka. Da govori tak ded v knjižni epiki, je stara literarna tradicija, formalna vez, ki spaja živo in mrtvo knjigo, preteklost s sedanostjo, v kateri govori knjiga. Zato začne Jurčič svojo epiko s spomini na deda, ki niso fikcija, in zato pravi Levstik izrečno, da si „Martina Krpana“ ni sam izmislil, ampak da mu ga je povedal „stari Močilar“, kar pa je (literarna) fikcija.

Ta „ded“ je torej tuj skelet, formalni pomoček za epično pripovedovanje. Vse, kar je ob njem nanizal in razvil Jurčič, pa je tako pristno domače, naše. To je njegova intimna poglobitev v vso ono malenkostno drobnjav, ki je sama zase včasih neznatna, ki pa v celoti daje ne samo sliko našega sveta, ampak naravnost njega duh in okus. Posebno umetnost je Jurčič pokazal v tem, da je pri tej drobnjariji znal ločiti ono, ki je za situacijo karakteristična, ki ima kak pomen, da jo je umno za svoje namene izbiral. Tako vkljub epični širini ni nikdar zašel v malenkostno čenčanje. „Ko so pa ded nehali in ob palec iztrkali iz pipice tobakov pepel, postrgali žlindro z zaklepčnim nožem venkaj in nanovo natlačili tobaka iz srčnega mehurja doma zaklanega praseta, potem so zopet zabrenčala hitra vretena, in motvozi so zopet zasukali lična kolesa.“ Tako je pisal oni Jurčič, ki se je rogal natančnosti angleških avtorjev, ki ne pozabijo omeniti, da je njihov „junak“ pritisnil na kljuko, predno je vstopil skozi vrata. In ki bi se na enak način rogal onim njegovim naslednikom, ki so se slepo zagledali v to njegovo preišljeno tehniko, pa si skoraj že ne upajo zapisati kakega substantiva, ne da bi mu privesili kak po njihovem mnenju okrašujoč pridevnik!

„Tiskovna zadruga“ je s to knjigo zelo lepo začela veliko edicijo „Slovenskih pisateljev.“ Poleg podjetnosti je imela tudi srečo, da je dobila za tako edicijo edinega moža, ki je pri nas danes taki nalogi res kos. Če se bo obema posrečilo, približati to idejo nekakemu zaključku, bosta ustvarila delo, ki bo trajne vrednosti za našo kulturo.

J. A. G.

Monimenta Sclavenica. Petit choix tiré de la collection des documents recueillis et annotés par Miroslav Premrou, notaire à Kobarid (Caporetto) et Bovec (Plezzo) avec six cartes géographiques photographiées et prouvant que les soi-disant terre-irredente sont slovènes. Lioubliana 1919. 40, VIII + 110 str. Cena K 15.—.

Dr. R. Nachtigall, Južnoslovansko-italijansko sporno vprašanje v luči nekih znanstvenih podatkov. Izdala in založila „Omladina“. Ljubljana 1919. 80. 19 str. Cena K 1.—. (Izšlo tudi v francoskem jeziku).

Tudi pero je lahko izborno orožje za brambo domovine, le da taka bramba zahteva mnogo več duševne zmožnosti kot zahteva uporabljanje moralnih sredstev fizične spretnosti. Pred seboj imam dve deli: obe je rodila ljubezen do domovine, ki jo hočejo tujci proti vsem človeškim pravicam okrniti. obe sta na mizi naše delegacije pri mirovni konferenci v Parizu, da more ta

iž njih črpati moč za pobijanje neresnice in da more jasno dokazati naše pravice. Namen obeh del, branitev zapadne meje našega kraljestva proti laškemu imperijalizmu, je gotovo nad vse hvalevreden. Hočemo pa si ogledati dokazovanje obeh avtorjev malo bliže.

Monimenta Sclavenica ne nudijo razen prvih štirih strani predgovora nič originalnega. Popis etnografske meje med južnimi Slovani in Italijani je podan po Rutarju, dalje imamo zgodovinske dokumente od prvega začetka dalje do historično-etnografskega opisa Podrecca „Slavia Italiana“ (l. 1884.), in rezultate uradnega ljudskega štetja v l. 1910. (v Avstriji), ozir. 1914. (v Italiji). Ako hoče biti kompilacija dobra, mora biti kompilator človek, ki obvlada tvarino popolnoma. Zato niso Monimenta Sclavenica ravno na visoki stopnji in prepričan sem, da bi kak tuj historik, ako bi pričel brati dokumente pod št. 1, 2, 3, 4 itd., vrgel knjigo v koš, jo smatral za neresno, ter ne bi našel onega potrpljenja, ki bi ga slednjič privedlo na resnejšo podlago. Svojo strogo sodbo hočem vtemeljiti s sledečimi podatki.

Na prašanje, kdaj so zasedli južni Slovani (zgodovina jih imenuje *Slovene* in po tem g. Premrou *Slovenes*; ker pa ta izraz pomeni v francoščini, v kateri piše g. Premrou, le *Sloence*, ki jih imenuje *Sloentzis*, zato to ime, posebno še, ker tudi mlajši laški podatki v knjigi *Sloence* imenujejo z imenom *Sloveni*, nekako moti) ozemlje, na katerem danes prebivajo, odgovarja g. Premrou z zgodovinskimi dokumenti, ki pričajo o eksistenci Slovanov na tem ozemlju, kar je gotovo pravilno. Vendar sem se neizmerno začudil, ko sem bral pod št. 1. „An 117. a. J. Chr.“! Polibij omenja v svoji zgodovini, da biva ob jadranskem zalivu narod Venetov, ki ne govori galski, in z opazko pod črto te avtor opozori na poznejše dokumente, ki istovetijo Venete s Slovani; narod Venetov je torej govoril slovanski, meni s tem g. Premrou, in ker je to po Polibiju „populus antiquissimus“, imamo torej zopet opraviti z avtohtonizmom Slovencev! Če kdo še danes ne loči ilirsko-italskih Venetov od slovanskih Vinidov, je to pač hudo; tak človek naj se ne loti zgodovine, ker nam njegovo delo v tej stroki v učenem svetu le škodi.

Zgodovinar tudi ne sme vsakemu zapisku slepo verjeti. Konstantin Porphyrogenetos govori v 29. poglavju svoje knjige „de administrando imperio“, da so Slovani l. 449. po K. vpadli v Dalmacijo in si osvojili Solin, kar je očitna pomota, ki je zamenjala gotski vpad l. 449. s slovanskim, ki je sledil čez več kot 100 let; mogoče je edino to, da so se v gotski vojski nahajali tudi slovanski vojaki, a kljub temu bi moral avtor staviti Gote na prvo mesto; k prašanju Kostantinovega poročila o zavzetju Solina v l. 449. po Slovanih (v naši knjigi je to št. 3.) glej n. pr. Jagić, Arch. f. slav. Phil. XVII. 55—57 ali Niederle, Slov. Star. II, 176. Še manj zanesljivo pa je poročilo v št. 4., kjer govori geografija Mojzesa Chorenskega, da so si Dakijo, kjer so prebivali Slovani, osvojili Goti, na kar so Slovani prekorali Donavo ter zasedli Trakijo, Makedonijo, Ahajo in Dalmacijo. Odkod ima Premrou letnico 460. po Kr., ne vem; Goti so vpadli v Dakijo v smeri na Donavo l. 376., ko jih je potiskal naval Hunov. O Mojzesovi geografiji pa ne vemo, kdaj je nastala, ali v V. ali VIII. ali celo v X. stoletju, še manj pa, iz kakih virov je zajemala. Da, niti tega ne vemo, ali jo je res sestavil Mojzes Chorenski. Zosimos, ki popisuje te dogodke, Slovanov prav nič ne omenja, kar je popolnoma v skladu z današnjim znanjem narodopisnih razmer v Podonavju koncem IV. stoletja. Dasi

se je Niederle, Arch. f. slav. Phil. XXV, 312 sl. močno zavzel za istinitost dogodkov, ki nam jih riše naša št. 4., se mu vendar ni posrečilo dokazati vsaj njihove verjetnosti ter v svojem novejšem delu, Slov. Star. II, 175 sam priznava, da se na to vest ne moremo opirati.

V št. 7. je omenjen eden izmed velikih slovanskih pohodov v balkanske pokrajine (Grško, Tesalijo, Trakijo, Ilirijo) in ne najdem vzroka, zakaj ga je Premrou navel v naši knjigi, oziroma, zakaj ne omenja še velike množice drugih poročil o slovanskih vpadih na Balkan tekom VI. stoletja, vsaj onih, ki poročajo, da so Slovani prišli v Ilirijo in Dalmacijo.

Pri tej priliki opozorim še na šesti in sedmi odstavek predgovora, ki pravi, da so bile v gotski vojski „très grandes masses de sujets slovènes ou slaves“, kar je po mnenju Premroua dalo povod, da so srednjeveški zgodovinarji zamenjavali Gote s Slovani; to slednje pa je zopet povzročilo, da je vzel Premrou v zbirko št. 5. in 6., dasi sam pod črto pove, da so tu omenjeni Sclavi = Goti. Da so — tudi že stari historijografi — imenovali Slovane z imeni Skitov, Sarmatov (gl. n. pr. tudi našo št. 15.), Gotov, Getov, pa nima svojega vzroka v tem, da so bili Slovani pomešani s temi plemeni, marveč v tem, da je bizantinski zgodovinpisec imenoval vse narode, ki so prihajali v raznih dobah od iste strani sveta (stare Skitije, Sarmatije) na njegovo državno mejo, s starim nazivom in s tem pomešal novejše. Prokopij (de bello gothico, IV. 5.) pravi naravnost, da se vsi narodi v vzhodni Evropi imenujejo Skiti; še v nadaljevanju Teofanove kronike imenuje anonimni pisec Srbe in Hrvate „gentes scythicae“.

Številke 1 — 7 so kar najnesrečnejši uvod naše knjige in Premrou bi jih moral izpustiti, ker lahko dobri stvari le silno škodijo.

Šele s št. 8. stopi Premrou na resna tla. Ta dokument, pismo papeža Gregorja I. solinskemu škofu Maksimu, omenja, da Slovani „per Histriae aditum iam ad Italiam intrare coeperunt“, kar je bilo v l. 600 p. Kr. Pogrešam pa pred tem poročilom vsaj dveh važnih odlomkov: da so Slovani *prvikrat* stopili na italško zemljo l. 548/9 pod poveljstvom Langobarda Ildiga ter se po zmagoslavni bitki zopet vrnili in da so l. 547. *prvikrat* pridrveli v Dalmacijo. Bodi tu omenjeno, da sem tudi sicer opazil, da manjkajo nekateri važni dokumenti, ki jih citiram po Kosovem Gradivu, tako n. pr. I. št. 195, 197; II. št. 23, 528; III. št. 86 s tako važnim izrekom „cum villa Sclavorum, quae similiter dicitur Meleretum“; nekatera poročila so podana v preveč okrnjeni in pomanjkljivi obliki, n. pr. št. 19 (pri Kosu II. šte. 243.) ali z nepopravljeno in zato neumljivo konstrukcijo, n. pr. št. 10. „ut.... terminos adiret.... mentes... lustrare ac.... panderet“ namesto „ut.... terminos adiret.... mentes... illustraret ac.... viam panderet“. Takih in enakih nedostatkov ni malo. Človek tudi pogreša podrobnejših podatkov o slovanskih krajevnih imenih v Furlaniji, nekakih izvlečkov iz del S. Rutarja (posebno Ljub. Zvon, l. 1883.) ter Ascolija in Musonija. Mimogrede bodi omenjeno, da *Cormons* ni slovansko ime ali pa v zvezi z *Kormanom* v Srbiji (gl. str. 16 in 59 pod črto), marveč je še iz predslovske dobe (ilirsko-venetsko) in da v *cerneda* (gl. str. 53 pod črto) ne tiči slovenski izraz „*čr̀na* (vojska)“, kar je že pojasnil (proti Rutarju) Nachtigall v gori imenovani knjižici, str. 15.

O imenih „Zellia“ in „Medaria“ gl. Kos, Gradivo, I, str. XXXVII in 188, opomba 1.; Premrou se pridružuje Pircheggerju, Mitt. d. Inst. f. österr. Ge-

schichtsf. 1910, 310, ki vidi (po Strakosch-Grassmannu, gl. Kos, l. c.) v „Zellia“ današnje Cegle, v „Medaria“ pa (kot vsi drugi) Medano ter istoveti našo „Zellio“ z ono v podelilnem pismu cesarja Ludovika iz l. 824. (ki jo imajo drugi zgodovinarji za današnje Celje), kar pa ni verjetno: 1.) ako bi bili obe Zellii isti, potem bi Ludovikovo pismo ne moglo pisati: Mucianum — in finibus Foroiuliensibus, Zellia — in finibus Sclavinie, dasi pravi Pirchegger „so lag 824 Zeglia gewiß „in finibus Sclavinie“, im slawischen Sprachgebiete, während Muzana im romanisch-friaulischen Reiche war und ist“, kajti z besedami „in finibus Foroiuliensibus“ je gotovo naznačena mejna profija furlanska, kakor znači „in finibus Sclavenie“ Slovenijo-Karantanijo; pa gl. k temu slednjemu izrazu še Kos, Gradivo, II. št. 248, 297, 298, 299, 306 i. dr.; 2.) Zellia v naši listini je „regio“ in ne „locus“. Tako ostane najverjetnejša hipoteza Kosova, ki vidi v tej „regio“ sedanja goriška Brda.

Dočim je gradivo iz starejše dobe precej površno in malomarno navedeno, ima knjiga vsaj to lastnost, da nam poda v priročni obliki moderne laške glasove o slovanskem mejnem ozemlju, o italijanizaciji in podobnem.

Knjigi se vseskozi pozna, da jo je sestavil diletant; vspešno bi jo mogel vporabljaliti le znanstvenik, ki pa najde drugod tozadevno gradivo v popolnejši, boljši in zanesljivi obliki zbrano. Za lajka pa je knjiga v tej obliki škodljiva, ker ga zapelje na neresnična pota.

Vse kaj drugega je Nachtigallova knjižica, ki mi je ni treba še posebe hvaliti, ker že avtorjevo ime dovolj govori. Nachtigall zavrača Grudnovo trditev, da so Slovani izpodrinili romansko prebivavstvo ob Adriji, ki se je ohranilo le še v nekaterih mestih in dokaže za vsako pokrajino posebe (Dalmacija, Istro in Primorje s Trstom), da je pred slovansko okupacijo tod živel rod, ki je govoril svoj lasten romanski jezik (dalmatščino oziroma istrsko retoromanščino), ki ga ne prištevajo romanisti k italijanščini, da torej južni Slovani niso bili nikdar (in niso na Goriškem niti danes) mejaši Italijanov, marveč Retoromanov. Italijanski živelj se je kesneje, z razmahom beneške republike, začel priseljevati in je torej tujec na ozemlju, čegar slovanska meja se proti Italiji od VI. stoletja dalje ni bistveno izpremenila.

Nachtigallova razprava pa ima še posebno znanstveno vrednost, ker kaže na važne jezikoslovne probleme, tako v obsegu romanščine kot slovanščine. Rešitev teh problemov bo gotovo obogatila splošno znanost in zato je le želeti, da bi se pospešila. To rešitev more podati le skupno delovanje romanistov in slavistov, kar bo mogla izvršiti n. pr. univerza v Ljubljani, pa bo nji i v marsičem drugem pridržana obogatitev ved z reševanjem popolnoma novih znanstvenih problemov.

Ako bi n. pr. sestavil Monumenta Sclavenica priznani slovenski historik Fr. Kos in bi jim bila za predgovor Nachtigallova razprava, ki bi se v tej sestavi mogla še bolj podrobno ozirati na posamezne zgodovinske dokumente, bi s tako knjigo obogatela slovenska znanost prav znatno. Drugo prašanje pa je, ali nam bodo te knjižice kaj koristile v Parizu, kjer odločujejo drugi faktorji in ne pravica in resnica.

Dr. Fr. Ramovš.

Ivan Grafenauer: Kratka zgodovina slovenskega slovstva. V Ljubljani, 1919. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 335. 8°. Cena 14 K.

Slovenskim literarnim zgodovinarjem se je pridružil med svetovno vojsko češki sodelavec, ki ga bodo morali začeti resno upoštevati.

D. Stříberný, ki je priobčil v lanskem in predlanskem letniku „Časopisa Musea kralovství českého“ doslej najboljše studijo o Gregorčiču, objavlja v decembrski številki „Časopisa pro moderní filologii a literatury“ za 1918. l. poleg članka o Stritarjevi „Siroti“ (309—313) tudi obširno oceno prvega dela (1917) Grafenauerjeve „Kratke zgodovine“ (397—402). *Stříberný* sodi o Grafenauerjevi „Kratki zgodovini“ takole:

„... Na žalost o njegovi „Kratki zgodovini“ ni mogoče reči mnogo pohvalnega.

Glavna zgodovinarjeva dolžnost je nepristranost. Grafenauer je žalibog ne priznava; pomen reformacije vedoma zmanjšuje, delovanje katolikov pa olepšava in precenjuje. O reformaciji na Slovenskem čitamo n. pr. tole sintezo: „Vohče pa sadovi luteranstva niso bili dobri. Splošne posirovelosti prejšnje dobe luteranci niso odpravili, ampak pomnožili; pri razširjanju in brambi svojih naukov so posegli čestokrat po nasilnih sredstvih, poročča se o pobojih in celo o umoru; priimki, katere so dajali luteranski pisatelji, zlasti Trubar, katoličanom, so glasna priča o tem, kako so napadali predikantje katoliško vero, duhovnike in vernike . . . Ker so luteranci s svojim nastopom avtoriteto stare cerkve omajali, a ljudstva o resnici svojih naukov niso mogli prepričati, je verska zmeda med ljudstvom povzročila popolno versko mlačnost. Pijančevanje, zapravljenost in razuzdanost so se vgnezdili vsled tega med ljudi kot še nikdar poprej (str. 33). Čisto drugače piše avtor o katolikih. Reformacijske komisije „so ljudstvo poučevale o prepornih točkah med katoliško in protestantovsko vero . . . zaprisegale meščane, izganjale neposlušne, zahtevale povrnitev ugrabljenih cerkvenih posestev itd.“ (str. 60—61), in samo mimogrede, kot nekaj samo ob sebi umevnega doda: „zapirale so in izganjale voditelje luterancev, podirale luterske molilnice in zaplenjevale protestantovske knjige“. „Za slovenski narod pa so si stekle reformacijske komisije nevenljivo zaslugo s tem, da je ostalo naše ljudstvo enotno in se ni razcepilo v dva dela.“

Že tu se vidi, da knjižice ni napisal pravičen pisatelj, ampak pisatelj s predsodki.

Njegova pristranost bi se dala morebiti še opravičiti, ko bi knjiga bila namenjena ljudstvu. Toda avtor piše za izobražence in tem je, mislim, pri vsej pravovernosti objektivna resnica ljubša nego katoliška olepšava. Na ta način je treba na vso sliko kulturnega dela treh stoletij gledati z nezaupanjem. Dejanjski resnici se je bolj približal neverni pesnik Aškerc nego katoliški historik Grafenauer . . .

Toda knjiga ima tudi druge nedostatke. Literatura je rezultanta celotne narodne kulture in najvažnejša vloga njenega zgodovinarja obstoji v tem, da z gotovostjo pokaže, kako se v njej zrcali doba, njeno duševno valovanje. K temu pa je seveda potrebno — poleg intuitivske bistrovidnosti in vestnega razbora snovi — poznanje kulturnega evropskega razvoja. Da Grafenauer temu pogoju uspelega literarno-zgodovinskega dela ne zadovoljuje, se je videlo že iz njegove prve Zgodovine. Nov dokaz o tem podaja pričujoča knjiga.

Slovenska literatura, vzemi stvar kakor hočeš, temelji na reformaciji, a pri Grafenauerju definicija reformacije manjka! Poučiš se o kitajskem papirju in Gutenbergovih pismenkah, toda o podlagi in svetovno-zgodovinskem pomenu „nabožne revolucije, katero je začel 1517. l. M. Luther“, (o češki re-

formaciji nima Slovenec Grafenauer niti besedice), ne zveš ničesa. Manjka pa tudi razbor slovenske reformacije, katera menda ni bila v vsakem oziru posnetek nemške reforme; namestu podrobnega razbora čitaš zgolj končna dejstva.

Še slabše jo je izkupila prosvetljenost. Za uvod k reformaciji je narisal pisatelj vsaj skromno sliko duševne, verske, npravne in družabne kulture v Evropi sploh, tukaj se omejuje na razmere v Avstriji. Prosvetljenost pri nas pa se mu krije popolnoma — z reformami Marije Terezije (Jožefa omenja z nekoliko besedami), in zadostuje mu zanjo ena sama stran, dočim je posvetil Cirilu in Metodu darežljivo štiri strani. A pomanjkljiva je tudi obravnava slovenske prosvetljenosti; obstoji pravzaprav le iz sramežljivega in skritega odstavka o janzenistih, s katerim pa predmet nikakor ni končno izčrpan. Tudi tukaj nahajaš samo dejstva; sintetično vezivo manjka.

Nekoliko boljši je članek o romantiki. Grafenauer zapisuje vsaj histrični Herderjev nazor in estetični nauk Fr. Schlegla, s čemer oživlja blede sliko šolske definicije „reakcije čustva in fantazije proti razumu“. Toda niti tukaj se mu ne posreči, da bi domače dogodke z evropskimi organično zvezal. Tudi tukaj si morate črte dobe pri pisateljih, njih notranjo vez iskati sami.

Ker pa kaže vsako literarno delo razen znakov dobe tudi osebne lastnosti, mora biti literarna zgodovina obenem tudi zgodovina osebnosti. Tej zahtevi zadovolji oni, kdor ima dar psihološkega razbora in estetične sodbe. Zlatarska osla v tem oziru je v slovenski literaturi takoj prvi resnični stvaritelj, Prešeren, pojav, ki je docela podoben Wildeju, samo da je še kompliciranejši smeli umetniški borec in aristokrat, a obenem npravni slabič, naravnost proletarec. Njegovo delo, četudi kratko, je nenavadno raznovrstno ter obsega poleg umotvorov klasične lepote svetovnih in domačih oblik tudi borne pesmi in poleg verzov, kipečih iz najglobljega dna notranjosti, tudi plitve stihe. Z disonanco je obremenjen tudi kot človek; hrepeni po ljubezni idealne device ter končuje v objetu delavke. Ta mož je ustanovitelj moderne slovenske literature, z njegovim imenom na ščitu je nastopila revolucionarna Stritarjeva četa v poeziji in politiki in k njegovemu individualizmu in artizmu se je priznala tudi moderna. Slovenska literarna zgodovina mora neodložno končno razrešiti Prešernov problem, drugače bode zidala na pesek.

Grafenauer se te naloge ni lotil, se je celo niti ne zaveda. Zanj ni niti problemov v Prešernu kot človeku niti disonanc v njegovem delu, mirno pripoveduje (po tujih virih) življenjske dogodke ter pōpisuje delovanje, niti dolžnost do označevanja ga ne vznemirja. In bati se je, da bode tudi sedaj, v popravljeni obliki neuspelega prvega poizkusa, preslab, da kritično razdeli in estetično oceni literaturo po Prešernu, ampak da poda tudi vdrugič samo vnanje podatke in vsebine.

Vidimo torej: katoliški zastopnik slovenske literarne zgodovine je pristranski, površen in plitev. Knjiga, ki jo je napisal, ni literarna zgodovina v modernem smislu; to je raztresen popis knjig in življenjepisov brez višje enote, to je material brez duše. Poleg tega skupnega nedostatka imata oba glavna dela knjige še vsak svoje posebne hibe: slika stare dobe je nezanesljiva, nova doba je površna. Samo eno prednost ima Grafenauer: pridnost. Vendar pridnost sama za ustvaritev estetično-historičnega dela ne zadostuje.

Kratka zgodovina se krije do polovice s prvim delom Zgodovine novejšega slovstva. Lojalno priznavam, da se kaže od 1909. l. očiten napredek.

Na prostoru, ki je za polovico manjši (78 str. proti 153 iz 1909. l.) je obsegel Grafenauer tokrat znatno več snovi (zlasti prosvetljenost je razširjena za nov oddelek), obravnava je zgoščena (Prešeren n. pr. je obsegal 1909. l. več nego 60 str., sedaj komaj tretjino tega, Čbelica prvič 21, sedaj 10 str.), uravnana in poglobljena, tako da se vsaj glavni obrisi slovenske prosvetljenosti in romantike različno odražajo; 1909. l. so zavajale pisca monografije, sedaj jih obvladuje. Vendar več nego prve, vnanje informacije tudi kratka zgodovina ne nudi; organske hibe Grafenauerjeve se niso mnogo izboljšale. Ostala so tudi druga svojstva; slog, kakor smo videli, je kot dosedaj suh, hladen, zvežen; register in literarni pokazi zopet manjkajo.“

Drugi del Grafenauerjeve knjige, ki je izšel l. 1919, me ni po nobeni strani primoral, da bi spremenil principijalne pomiselke glede zasnove in metode njegovega dela, ki sem jih napisal v recenziji prvega dela („Slovan“ XV, 1917, str. 319 — 321), oceno podrobnosti pa bo tako prineslo naše strokovno glasilo za literarno zgodovino. Ekstenzivnost Grafenauerjevega delovanja je bila tudi temu njegovemu delu v kvar. Naknadno so ga sicer opravičile naše današnje razmere, ki silijo nas vse, kakor pred šestdesetimi, petdesetimi leti naše prve „rodoljube“, na veliko, ekstenzivno delo, vendar pa ob vseh potrebah naših sedanjih dni ne smemo pozabiti, da tiči prava cena in trajna veljava vsakega dela samo v njegovi intenzivnosti. J. A. G.

Prevodi na francoščino. Če hočeš slišati pravo francoščino, pojdi na Rusko, so včasih dejali v Babilonu ob Seini. V silnem pravoslavnem carstvu, predhodniku sovjetske ljudovlade, se je namreč od nekdanj mnogo gojil in govoril francoski jezik, seveda le do neke stopnje njegovega razvoja, ker tujec ni pravi sostvaritelj narodnega besedišča. Moderna njega pomnožitev, vzeta zlasti iz latovščine, je inorodcem kakor pogosto domačinom izven prestolice dokaj neumljiva, vendar sega izza konca poslednjega stoletja močno v slovstvo. Victorien Sardou pravi v igrokazu „Famille Benoiton“: L' argot c' est le français de l' avenir. Za popolnejšo prisvojitve tega mednarodnega narečja bo vsekakor kazalo i Slovencem prirediti slovar parizizmov. Tega naziranja je bil menda oni naš izobraženec, ki se je izrazil: Kogar jaz izlahka razumem, ta ne obvlada dodobra francoščine.

Te misli so se mi vrinile, ko sem čital v zadnji „Zvonovi“ številki široko poročilo o zbirki „Rêves et Glanes“, ki prinaša doslej najboljše (edine) prestave, narejene brzokone preko nemščine. V splošnem bi sprejel obe pravili za bodoče prevajavce, samo točneje bi se morali opredeliti; ne strinjam pa se z nekaterimi vmesnimi opazkami, ki ovajajo ocenjevatelja, da ni prišel čez klasično dobo, marveč se drži še Banvilleovega Petit traité de poésie française. Kar je započel Laforgue ali Kahn in za njima vsi vers-libristi do današnjega dne, se v omenjenih razmotrivanjih ne upošteva, dasi je znameniti zastopnik svobodnega verza, H. de Régner, že nekaj let član Akademije, torej novotarska smer uradno priznana.

Zevi kot „tu as“ so baje strogo prepovedani v francoski metriki. Kaj pa početi s hijati sredi besede (créature, Phraorte itd.) ali pred h a spiré, ki je po zahtevi vseh glasoslovcev povsem neslišen (le héros, la halte)? Kedor zameta zvezo „tu es“, mora takisto grajati „tuais“ ali „tu hais“. Pesniki jih danes neoporečno rabijo kakor g. Meurville sam. Celo prozajiki na pr. Faguet ali A. France pišejo navadno l' onzième (nam. le onzième).

Po krivici šteje dr. Brežnik 9 zlogov v stihu „Ton génie cria sa détresse“, ker e muet v génie sodobniki že po običajni izreki opuščajo tudi brez naslednjega samoglasnika; niti poprej ni veljal za zlog, saj ni smel stati v takem položaju! Ako se póje nemi e v „Allons, enfants de la patrie“ in drugod, je to zgolj prisiljen arhajizem. Radi tega bi določil kot ženske ujeme le besede, ki imajo pred nemim e-jem bodisi dvoje ali troje soglasnikov, kjer zavoljo pretrde skupine izrekajo več ali manj poluglasnik (ivre, chambre, spectacle), bodisi kak zveneč konsonant (robe, rade, rogue, rave, rose, rage); tudi vsakteri slišni končni r doni Francozu skoro trohejski: mur-murmure, éther-cratère etc. so brezhibne rime. Prim. A. Beaunier, La Poésie Nouvelle, uvod. Brezglasni e dela čast imenu svojemu za vokali, tako strinja Vielé-Griffin ils to uornoient s pourquoi, moško rimo mu tvori celo dvojica pâle-oriental. To se pravi pesniti za uho, ne za vid. Sicer pa naj bi sodil o spolu rim francozitelj, ki je prost starih pravil in ne prestavlja samo za oko. Po najnovejši, utemeljeni stihometriji, ki jo je zadel naš prvi prevajavec po nagonu, zbog nepoznanja zastarelih predpisov, torej odpadejo vsi očitki nadštevilnih zlogov. Kedor vse premeri, ne zameri!

Čemu naj bi ne posnemali do skrajnosti slovenskih 7-, 8-, 9-zložnih verzov? Da je Francozom to veselje zabranjeno? Čujemo Beauniera (l. l. p. 36): „A la symétrie monotone des mètres parnassiens, se substitue la délicate fantaisie des vers de 9, de 11, de 13 syllabes, coupés au gré du poète, ici et là, de manière à varier sans cesse la cadence“. Mar ni zahteval Verlaine v sloviti „Art poétique“:

De la musique avant toute chose,
et pour cela préfère l' impair
plus vague et plus soluble dans l' air,
sans rien en lui qui pèse ou qui pose . . . ?

Nauk, naj se prevajavec ne drži več starinskega pravila o sosledju rim, ampak prevaja moške rime z moškimi, ženske rime z ženskimi, prihaja malce pozno, saj so vers-libristi pred pol stoletjem zavrgli formalistično šaro nazivano „l' alternance des rimes masculines et féminines“. O tem trdi navedeni Beaunier str. 28: Ce n' est pas la présence ou l' absence de l' e muet qui peut servir à différencier les rimes, puisque, très souvent, cette présence ou cette absence, imperceptible à l' oreille, n' est que purement orthographique . . .“

Te pripombe sem smatral za potrebne, da ne ostanemo glede francoskega razvitka preklasični kakor svoje dni Rusi, marveč idimo z istim korakom ob rojakih „velikega naroda“.

D. A.

Erjavec, Fran. Naša Istra. V Ljubljani, 1919. Tiskala in založila Zvezna tiskarna. 20 str. 1 K.

Dr. Tuma je v nekem svojem članku v „Kampfu“ naglasil, da je skoraj vsa literatura, nanašajoča se na naše Primorje, spisana od tujcev in da je radi tega zunanji svet enostransko in tendencijozno poučen. V posebni meri zadeva ta očitek istrsko razumništvo, ki je vsled težkih političnih razmer zamenjalo znanstveno proučevanje svoje ožje domovine. Zato se da težko napisati tudi omejena razprava o Istri na podlagi znanstvenih virov, ki so le deloma izdani in sicer samo z ozirom na italijanski del prebivavstva in na njegove posebne politične koristi, večinoma pa bolj skriti ko shranjeni po različnih župniških in knjižnicah, kjer so našim raziskovavcem težko pristopni.

O jugovzhodni Istri bi bila prava umetnost podati enotno zgodovinsko sliko, ker ima tam skoro vsaka vasica svojo posebno preteklost in svojo posebno etniško individualnost. Ni torej le slučaj, da prinaša Erjavčeva brošura v prvi vrsti osebna opažanja, podprta s statistikami iz službenih avstrijskih virov; toda tudi v tem okviru nam je pisatelj spretno in pregledno predočil istrske prilike, sicer ne v njihovem razvoju, pač pa take, kot so danes. Pogrešamo pa karakterizacijo našega ljudstva, ki je v etnografskem pogledu prezanimivo. Če govori pisatelj o „majhnem, koščnem in žilavem Istrijanu“, ne velja to za celo področje od vzhoda do jugovzhoda, pač pa za nekatere dele tega ozemlja. Saj imamo n. pr. pri Pulju lahko rečemo v vsaki vasi druge tipe, ki se fizično in psihično razlikujejo: Dalmatince v Premanturi, Črnogorce v Peroju itd. Imena kažejo, da se je naselilo v Istro dokaj Srbov (Radoševići, Milanovići, Mirkovići itd.) Sicer pa ne more biti namen male študije, da nam opiše narodopisne umetnosti in folklorske zanimivosti Istre, s katerimi se je znanost do sedaj samo izjemoma bavila; dokler se vsestransko preiskavanje te pokrajine ne postavi na znanstveno bazo, dokler znanstvena metoda ne uredi osebnih opažanj in osebnega znanja v obliki vestno in izčrpno objavljenega gradiva, se bo v takih razpravah vedno pogrešalo to, kar je slučajno kakemu posamezniku znano in bo težko podati z razpravo kaj boljšega, ko nam je dal Erjavce. Na koncu naj samo opozorim na tiskarsko napako na strani 5: po statistiki leta 1910 ne šteje Istra 447.000, ampak 374.000 prebivavcev.

M. K.

Heine, Heinrich. Lirski intermeco. Preveo Aleksa Šantić. Predgovor od Marka Cara. Beograd—Sarajevo, J. Dj. Djurdjević, 1919. 48 str. 0·8 K (Mala biblioteka, 199).

V uvodu razpravlja Marko Car s prekipevajočo besedo o Heinejevi liriki in posebe „Lirskem intermezzu (1822-3)“, ki ga imenuje „najlepši zbornik ljubavnih pesama, što ga je, možda, ikad ljudska ruka napisala.“ So ljudje, med Nemci in drugod, ki jim ne prija ne duh Heinejevih pesni (haut goût, ki se čuti tudi v tej zbirki), ne vsiljivi način, kako razkazuje pesnik srčne bolečine. Izmed pesnikov po Goetheju se kosata nekako Heine in Mörike za prvenstvo.

Original šteje 71, prestava v sedanjem (tretjem) natisku 65 številčk. Prevod se čita zelo gladko, saj je prelagatelj tudi sam pesnik. Toda pripomniti moram, da je vedno še v veljavi zlato pravilo, da mora prevajatelj presaditi ne samo misli svojega izvirnika, ampak tudi pri tem najstrožje obvarovati metrično obliko originala. Po Herderju je "glas (ton) in napev (melodična pot strasti)" bistvo lirske pesmi in mora zato biti izraženo v prevodu; A. W. Schlegel očita onim, ki kršijo to pravilo, "pesniško ubojstvo"; pri Stritarju najdem zastopano to načelo večkrat in odločno, n. pr. kjer razpravlja o Samhaberjevem prevodu Prešerna, ali o Koseskega prevodu Mazepe. V tem oziru je vzel prelagatelj svojo nalogo večkrat prelahko. Tako se glasi koj prva številka:

Im wunderschönen Monat Mai,
Als alle Knospen sprangen,
Da ist in meinem Herzen
Die Liebe aufgegangen

v našem prevodu:

U divnom mesecu maju,
Kad pupci svi šire nedra
U srcu mome se javi
Ljubav topla i vedra.

Z majhnim trudom, mislim, bi se dala v tem slučaju doseči originalova metrična oblika. Nočem množiti zgledov, nego priznam rajši, da se je pesnik vseeno potrudil večkrat in z lepim uspehom zadostil tudi tej zahtevi; primerjaj št. 9.: Na kril'ma pesme ove („Auf Flügeln des Gesanges“). Čudno se sliši prevod številke 49. (Aus alten Märchen winkt es Hervor mit weißer Hand), v prevodu št. 43 (Sve bajke stare snežna Ruka me maše...?).

Tiskarska oprema (papir, tisk) je brez višjih pretenzij. J. K.

Naši prevodi. Janko Tavzeš prevaja G. de Maupassanta „Contes du jour et de la nuit“, J. Mulaček pa je prevedel sledeča dela: F. Anstey: „The Brass Bottle“; W. Besant: „The Revolt of Man“; D. Blackmore: „Lorna Doone“; E. Bulwer: „The Last Days of Pompei“; F. Cooper: „The Last of the Mohicans“ (deloma); F. M. Crawford: „Via Crucis“; Ch. Dickens: „A Christmas Story in Prose“, „The Cricket on the Hearth“, „The Chimes“; Conan Doyle: „A Study in Scarlet“, „The Tragedy of the Korosko“; Geo. Elliot: „The Mill on the Floss“; R. Haggard: „She“, „Jess“; J. K. Jerome: „Idle Thoughts of an Idle Fellow“; D. Jerrold: „Mrs. Caudle's Curtain Letters“; R. Kipling: „The Jungle Book“, „The Second Jungle Book“; Fiona Macleod: „Wind an Wave“; J. H. Newman: „Callista“; Ouida: „Don Jesualdo“; E. A. Poe: „Weird (Fantastic Tales)“; R. H. Savage: „Prince Shamy's Wooing“; W. Scott: Ivanhoe (deloma); R. L. Stevenson: „Dr. Jekyll and Mr. Hide“; J. Swift: „Gullivers Travels“; M. Twain: „The Adventures of Tom Sawyer“; H. G. Wells: „The War in the Air“, „The World set free“.

== NOVE KNJIGE. ==

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico () označene knjige so natisnjene v cirilici):*

Jugoslovanska žena za narodno svobodo. Uredil Alrè. V Ljubljani, 1919. Izdala pisarna za zasedeno ozemlje. Tiskala in založila Zvezna tiskarna. 27. str.

Vladimir Levstik. Zapiski Tine Gramontove. V Ljubljani, 1919. Založila in izdala „Omladina.“ Natisnila „Zvezna tiskarna“ v Celju. 264 str. K 4'50.

M. K. Gregov. Kapljice za srca in možgane družini Slovencev, Hrvatov in Srbov za vporabo ob postnih dneh. Ljubljana, 1919. 30 str. 1 K.

Josip Jurčič. Spisi. Uredil Dr. Ivan Grafenauer. IV. zvezek. V Ljubljani 1919. Jugoslovanska knjigarna. 240 str. 10 K, vez. 14 K.

Knezova knjižnica. XXII. zvezek. V Ljubljani, 1918. „Slovenska Matica.“ 169 str.

Glonar Joža. Naš jezik. V Ljubljani 1919. Založba Omladine. 66 str. K 2'50

Stritarjeva antologija. Uredil in uvod napisal Ivan Prijatelj. V Ljubljani 1919. Izdala in založila „Tiskovna zadruga.“ 247 str. 15 K.

Tiskovna zadruga v Ljubljani

Sodna ulica šte. 6.

Nove publikacije:

Dostojevskega Besi, roman v štirih delih, nad 800 str. obsežen, v dovršenem prevodu Vladimira Levstika. Roman je izšel v dveh knjigah v novo osnovani seriji „Prevodne knjižnice.“

Cena 30 K, po pošti K 1·40 več.

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. I. Prijatelj. I. zvezek, z urednikovim literarnim uvodom in komentarjem, obsega 528 strani. Vsebina prinaša mnogo novega iz mladostnih let Jurčičevega pisateljevanja. Cena broš. 12 K, s poštnino K 1·20 več.

Cvetko Golar: Rožni grm. Pesnik „Pisane polja“ stopa s to novo zbirko nežnih, umetniško dovršenih pesmi v vrsto naših najboljših lirikov. Cena broš. knjigi 5 K, po pošti 70 v več.

Dr. Bogdan Drč: Dojenček, njega negovanje in prehrana. Praktično navodilo za vsako mater, ki hoče vzrediti zdrave in krepke otroke. Cena 3 K, s poštnino 50 v več.

Stritarjeva antologija z obširnimi estetsko-literarnimi uvodi urednika dr. Ivana Prijatelja, in z izborom najboljših Stritarjevih pesnitev, deloma naši javnosti dozdej še neznanih.

Cena 15 K, po pošti K 1·20 več.

V zalogi je še: Milčinski, Tolovaj Mataj. Vez. K 6.—, s poštnino 1 K več. — **Dr. Alojzij Zalokar, Ljudsko zdravje**. Cena K 3·50, s poštnino 70 vin. več.

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

sprejema naročila na vse tu- in inozemske časopise,
revije ter vse knjige.

OMLADINA.

Novе publikacije:

VLADIMIR LEVSTIK: **Zapiski Tine Gramontove.**

Cena broš. K 4.50 Vez. K 5.50.

V. Levstik zastopa drzno tezo: „greh“ je predpogoj najvišje kreposti, brez odrešenja telesa ni odrešenja duše. Knjiga je polna psiholoških fines; odlikuje se formalno po blestečem slogu, vsebinsko po sočnem, nadvse simpatičnem optimizmu, ki izzveni v visoko pesem o poslanstvu slovenske matere in poletu genija slovenske rase. — Za nedoraslo mladino se „Tina Gramontova“ ne priporoča; bral pa naj bi jo vsak, kdor išče v razmerju spolov višjega zmisla, in vsaka Slovenka, ki ljubi . . .

DR. JOŽA GLONAR: **Naš jezik.** Vez. K 2.50.

Nadalje priporočamo:

DR. R. NACHTIGALL: **Južno slovansko italijansko sporno vprašanje.** Cena brošuri . . . K 1.—.

Spominu Ivana Cankarja (1876—1918). Ob smrti našega največjega prozaista izdali njegovi prijatelji. Delo je v prid Cankarjevemu spomeniku.

Cena K 2.—.

MILKO BREZIGAR: **Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva.** Cena K 5.50.

ALBRECHT: **Mysteria dolorosa.** Zbirka pesmi. Vez. K 3.50.

PUGELJ: **Zakonci.** 10 novel. Broš. K 3.— . . . vez. K 3.50.

FLAUBERT: **Tri povesti.** Broš. K 2.30 . . . vez. K 3.—.

ŽUPANČIČ: **Sto ugank.** Knjiga za mladino. . . Vez. K —.90.

LE BON: **Psihologični zakoni razvoja narodov.** Broš. K 2.50.

DR. PRIJATELJ: **Aškerčeva čitanka.** Broš. K 3.—; na finem papirju K 5.—.

CHESTERTON: **Četrtek.** Fantastičen roman. Broš. K 3.— vez. K 3.50.

Knjige se dobe po knjigarnah (cene 10% višje) ali naravnost od „OMLADINE“, Ljubljana, poštni predal 87.